

STRANDINGEN EN WAARNEMINGEN VAN ZEEZOOGDIEREN IN BELGIË IN 2021

Operational Directorats Natural Environment
OD Nature | OD Natuur | DO Nature

Rapport BMM - MARECO
15 juni 2022

STRANDINGEN EN WAARNEMINGEN VAN ZEEZOOGDIEREN IN BELGIË IN 2021

AUTEURS

Jan Haelters¹, Kelle Moreau¹, Team Sealife², Thierry Jauniaux³ en Francis Kerckhof¹

¹ Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), Operationele Directie Natuurlijk Milieu (OD Natuur), 3de en 23ste Linieregimentsplein, 8400 Oostende en Vautierstraat 29, 1000 Brussel

² SeaLife Blankenberge, Koning Albert 1-Laan 116, 8370 Blankenberge

³ Université de Liège, Département de Pathologie Vétérinaire, Sart Tilman 43, 4000 Luik

REFERENTIE

Haelters, J., Moreau, K., Team SeaLife, Jauniaux, T. & Kerckhof, F., 2022. Strandings en waarnemingen van zeezoogdieren in België in 2021 [Strandings and sightings of marine mammals in Belgium in 2021]. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), Brussel.

De gegevens vermeld in dit rapport mogen, mits referentie, overgenomen worden. Voor het gebruik van de foto's dient men vooraf toestemming te vragen aan de auteurs van deze foto's.

INHOUD

SAMENVATTING	2
SUMMARY	2
1. INLEIDING	3
2. WAARNEMINGEN VAN ZEEZOOGDIEREN	4
DE RESULTATEN VAN GERICHTE SURVEYS	4
AD HOC WAARNEMINGEN VAN WALVISACHTIGEN	5
OVERAL ZEEHONDEN	6
AFSCHEID VAN EEN TROUWE BADGAST	10
3. STRANDINGEN	12
STRANDINGEN VAN BRUINVISSEN	12
HEEL VEEL DODE ZEEHONDEN	16
KOPTRAUMA	18
4. DE OPVANG VAN LEVENDE ZEEHONDEN	21
5. 75 JAAR WALVISVAARTCOMMISSIE: CHAMPAGNE OF WALVISTRANEN?	23
6. DISCUSSIE EN CONCLUSIES	30
DANKWOORD	32
LITERATUUR EN NOTA'S BIJ DE TEKST	33

SAMENVATTING

In 2021 werden van Belgische wateren en stranden geen andere walvisachtigen gemeld dan Bruinvissen en de meestal solitaire Tuimelaar die reeds enkele jaren aanwezig is in het gebied. De Tuimelaar kreeg kort het gezelschap van een soortgenoot. Gerichte luchtsurveys in juni en in september resulteerden in een schatting van 2.700 Bruinvissen in een gebied met een oppervlakte gelijk aan die van de Belgische wateren.

De haven en het natuurreservaat De IJzermonding te Nieuwpoort en het Klein Strand te Oostende worden nog steeds gebruikt door zeehonden als uithaalplaats. Het aantal rustende zeehonden blijft er nagenoeg gelijk aan het voorgaande jaar. NorthSealTeam werkt er hard, zoals op andere plaatsen aan de kust, om verstoring van de dieren door hond en mens te voorkomen.

In 2021 is 'Oscar' gestorven; deze hoogbejaarde Grijze zeehond was al jaren een trouwe bezoeker van onze kust en die van Noord-Frankrijk.

Sealife heeft in 2021 acht Grijze zeehonden en 10 Gewone zeehonden opgevangen. De sterfte onder de Gewone zeehonden tijdens de opvang blijft hoog.

In 2021 strandden aan onze kust enkel zeehonden en Bruinvissen. Opvallend was het hoge aantal dode zeehonden: 101 of ruim een verdubbeling tegenover voorgaande jaren. De voornaamste doodsoorzaak was bijvangst, vermoedelijk in professioneel uitgezette warrelen/of kieuwnetten. Er waren ook enkele jonge zeehonden die de bijvangst overleefden: ze hadden diepe verwondingen rond de nek die veroorzaakt waren door visnetten. Er spoelden 78 Bruinvissen aan. De helft van de dieren waarvoor een doodsoorzaak kon vastgesteld worden, is gestorven na de aanval van een Grijze zeehond. De vier levend aangespoelde Bruinvissen zijn kort na de stranding gestorven.

In 2021 werd de 75ste verjaardag gevierd van de Internationale Walvisvaartcommissie. Of er een reden is om de champagne boven te halen, leest u in een opiniestukje.

SUMMARY

In 2021, no other cetaceans were reported from Belgian waters and beaches than harbour porpoises and the solitary bottlenose dolphin. The bottlenose dolphin has been present in the area for several years; it was briefly joined by a second animal. Two targeted aerial surveys, conducted in June and September, resulted in an estimate of 2,700 porpoises in an area with a surface equivalent to Belgian waters.

The harbour and the nature reserve IJzermonding at Nieuwpoort and the beach in front of the city of Ostend are still used by seals as haul-out locations. The number of resting seals in those areas remains virtually the same as in the previous year. Members of the *NorthSeal-Team* work hard at these places, as at other locations at the coast, to avoid disturbance of the animals by canine and human visitors.

In 2021 'Oscar' died; this elderly grey seal had been a regular visitor to Belgian and northern French beaches for years.

Sealife has taken care of eight grey seals and 10 harbour seals. Mortality among the harbour seals during rehabilitation remains high.

Only seals and porpoises washed ashore in Belgium in 2021. There were 101 dead seals: more than twice as many as in previous years. The major cause of death was bycatch, presumably in professionally deployed tangle and/or gillnets. Some juvenile seals had survived their ordeal: they bore deep neck injuries caused by nets.

In 2021, 78 harbour porpoises washed ashore. Half of the animals for which a cause of death could be determined, had died after an attack by a grey seal. The four porpoises that stranded alive, died shortly after the stranding.

2021 marked the 75th anniversary of the International Whaling Commission. Whether there is a reason to bring out the champagne, you can read in an opinion piece.

1. INLEIDING

We hebben in de voorbije eeuw heel grote schommelingen gezien in het voorkomen van zeezoogdieren voor onze kust. Zeehonden waren door eeuwenlang bejagen vrijwel verdwenen in het zuidelijke deel van de Noordzee, en verontreiniging met persistente polluenten had ervoor gezorgd dat de resterende dieren zich nog maar moeilijk konden voortplanten. De Bruinvis en de Tuimelaar waren vanaf de tweede helft van de 20^e eeuw zeldzaam geworden. Mogelijk speelden verontreiniging en afnemende visstocks hier een belangrijke rol.

Nu zijn alvast de Bruinvis en de zeehonden terug. Eerst nam het aantal Bruinvissen toe, vermoedelijk door een verplaatsing van de populatie van noord naar zuid. Daarna steeg ook het aantal Gewone zeehonden, dankzij groeiende populaties in onze buurlanden. Ten slotte verscheen ook de Grijsze zeehond opnieuw op het toneel: het aantal dieren in kolonies in Engeland steeg heel snel, en ze begonnen zich voort te planten op plaatsen waar ze dat in het verleden nooit konden. Het is enkel nog wachten op een echte terugkeer van de Tuimelaar.

Zeezoogdieren zijn toppredatoren. De beoordeling van gegevens over hun aantallen, verspreiding en doodsoorzaken wordt gebruikt om te bepalen of populaties gezond zijn. Samen met andere indicatoren geeft dit een beeld van de toestand van het mariene milieu. Voor die beoordeling zijn natuurlijk *data* nodig. We willen weten hoeveel Bruinvissen en zeehonden er zijn, wat hun verspreidingsgebied is en hoe dat evolueert. We onderzoeken doodsoorzaken, trends in populaties en veranderingen in hun leefgebied, en bepalen in hoeverre menselijke activiteiten hiervoor verantwoordelijk zijn, rechtstreeks of onrechtstreeks. Incidentele vangst is daarbij een belangrijk onderwerp van studie¹. Uiteindelijk kunnen analyses van data leiden tot wetenschappelijk advies over nuttige maatregelen: *Waar zijn bepaalde activiteiten mogelijk en waar niet, en onder welke voorwaarden?*

Ook België draagt, voor haar klein stukje zee, bij aan het verzamelen van informatie. Er zijn afspraken over hoe men moet *meten* en *rapporteren*. De data vinden hun weg naar uitgebreide databases bij de OSPAR Commissie (ingesteld voor de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan) en de Internationale Raad

voor het Onderzoek van de Zee (ICES). De bevindingen worden uiteindelijk samengevat in rapporten aan de Europese Commissie.

De gegevens in dit en vorige rapporten² werden verzameld door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), in samenwerking met andere wetenschappelijke instellingen, Sealife Blankenberge, niet-gouvernementele organisaties, bedrijven die economische activiteiten uitoefenen op zee, vrijwilligers en het publiek. De assistentie van kustgemeenten en van andere diensten, waaronder de Noodcentrale 112 en de diensten die die samen de Kustwacht vormen, is onontbeerlijk.

Een aantal gegevens zijn afkomstig van initiatieven zoals www.zeezoogdieren.org (beheerd door Natuurpunt Antwerpen-Noord vzw), www.waarnemingen.be (beheerd door Natuurpunt en Stichting Natuurinformatie) en North-SealTeam. De resultaten van de autopsieën verricht op de dieren zoals hier gerapporteerd, zijn nog gedeeltelijk preliminair.

In dit rapport zult u lezen dat in 2021 enkel zeehonden en Bruinvissen aanspoelden. Een saai jaar voor zeezoogdierenonderzoekers na een spectaculair 2020? Helemaal niet: het aantal dode zeehonden is verdubbeld. Het achterhalen van hun doodsoorzaak bleek een echte uitdaging en omdat veel van die dieren 'onthoofd' leken, was erg veel commotie en speculatie ontstaan.

Voor het melden van waarnemingen van levende zeezoogdieren en voor algemene vragen kunt u terecht op dolfijn@natuurwetenschappen.be. Dode, gestrande of incidenteel gevangen dieren kunt u ad hoc melden (telefonisch). Dat kan rechtstreeks aan het KBIN of via een lokale overheidsdienst of algemeen noodnummer. Een levende Bruinvis of dolfijn op het strand is altijd in moeilijkheden: het dier terugzetten in zee is meestal geen goede optie en men neemt best contact op via een algemeen noodnummer. Gezonde zeehonden laat men best rustig liggen; men kan hun aanwezigheid eventueel melden via email, maar het is niet nodig daarvoor te bellen. Voor zeehonden in nood kan men Sealife contacteren.

Waarschuwing: de gevoelige lezer zal geconfronteerd worden met soms niet zo aangename beelden. Dit is inherent aan het onderwerp.

2. WAARNEMINGEN VAN ZEEZOOGDIEREN

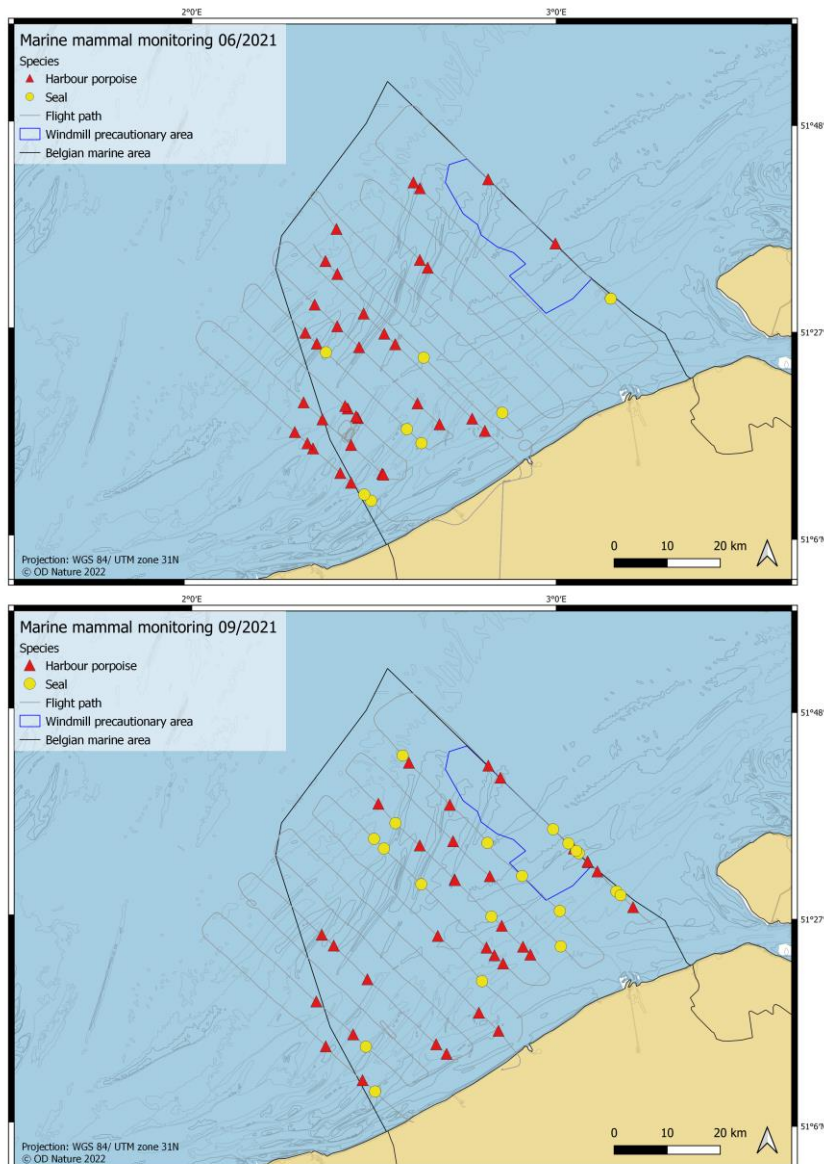
DE RESULTATEN VAN GERICHTE SURVEYS

In 2021 voerde het KBIN twee zeezoogdieren-surveys uit. Het gebruikt daarvoor het vliegtuig dat onder meer ingezet wordt voor de controle van verontreiniging. Ook andere Noordzeelanden voeren dergelijke monitoring op een gestandaardiseerde manier uit: zo kunnen we een beeld vormen van de seizoensale verspreiding en trends in het voorkomen van Bruinvissen en andere walvisachtigen over een veel groter gebied.

De surveys werden uitgevoerd in juni en in september. Er werd tijdens beide surveys een gelijk aantal Bruinvissen waargenomen: 52, inclusief

respectievelijk vier en negen kalfjes. De geschatte dichtheid in Belgische wateren was tijdens beide surveys hoger dan in 2020: per km² zeegebied gemiddeld 0,81 (0,52-1,28) en 0,78 (0,44-1,35) Bruinvissen, of in totaal naar schatting 2.700 dieren.

Meer opvallend dan de Bruinvissen was het aantal zeehonden. In juni werden er negen gezien, waaronder (op basis van de grootte) minstens één Grijs zeehond, en in september waren het er 20, waarvan (minstens) zeven Grijs zeehonden: het hoogste aantal zeehonden ooit tijdens een luchtsurvey.

Waarnemingen tijdens de survey in juni (boven) en september 2021 (onder): Bruinvissen (rood); zeehonden (geel); er is geen vluchtrack boven de zone voor windenergie.

AD HOC WAARNEMINGEN VAN WALVISACHTIGEN

Het publiek rapporteerde meer dan 130 Bruinvissen op de website waarnemingen.be. De meeste daarvan werden gezien vanaf de kust. In de Schelde werden slechts enkele Bruinvissen gezien: in maart te Zandvliet en in september te Baasrode, een heel eind verder stroomopwaarts.

Er werden heel weinig waarnemingen van andere walvisachtigen dan Bruinvissen gemeld. Enkel de solitaire Tuimelaar, sociaal naar de mens toe, werd enkele keren gezien. Het dier verblijft al minstens zes jaren voor onze en de Noord-Franse kust en het zoekt geregeld het gezelschap van de mens op. Het kan herkend worden dankzij enkele littekens.

Wetenschappelijke duikers van het KBIN en het VLIZ kregen op 26 februari 2021 het bezoek van niet één maar twee Tuimelaars. Het duikteam was onderhoud aan het uitvoeren van een meetstation voor onderwatergeluid nabij het Westhinderplatform. De apparatuur wordt daar uitgezet als onderdeel van het onderzoeksproject JOMOPANS (*Joint Monitoring Programme for Ambient Noise in the North Sea*). Voor de gelegenheid had het KBIN het 19 m lange vaartuig Ephyra afgehuurd.

De Tuimelaars bleven de volledige duik in de buurt van de wetenschappers. De ene Tuime-

laar was het dier dat al langer in het gebied verblijft. Van heel dichtbij inspecteerde het de duikers en hun apparatuur akoestisch door middel van een continue stroom van hoogfrequente klikgeluiden.

Op basis van de filmbeelden kon uitgemaakt worden dat het een vrouwtje is. Zij was veel socialer naar de duikers toe dan het andere dier, dat wat op afstand bleef. Drie dagen eerder waren in de buurt van de Westhinder ook al twee Tuimelaars waargenomen, vermoedelijk dezelfde dieren.

Het lijkt erop dat de meeste waarnemingen van solitaire Tuimelaars betrekking hebben op dezelfde pleisteraar. Misschien is het dier afkomstig uit de relatief omvangrijke populatie Tuimelaars die langs de Franse kust van het Kanaal leven en meestal gezien worden tussen Bretagne en Dieppe. Maar ook in de Noordzee, langs de oostkust van Schotland, komt nog een kleine populatie voor.

En als u zelf Tuimelaars ontmoet op zee? Houd dan afstand, leg eventueel de motor stil en laat het dier of de dieren zelf het vaartuig benaderen. Ook in de Noordzee zijn recent helaas gevallen van aanvaringen van vaartuigen met Tuimelaars voorgekomen, vaak met dodelijke afloop voor het betrokken dier.

Akoestische inspectie van duikmaterieel door een Tuimelaar; een tweede Tuimelaar is nog net zichtbaar op de foto; dit dier hield zich veel meer op de achtergrond (screenshot van een videofilm; Westhinder, 26 februari 2021).

OVERAL ZEEHONDEN

Zeehonden zijn tegenwoordig alledaagse verschijningen aan onze kust. Te Nieuwpoort (haven en IJzermonding) en Oostende (Klein Strand) bevinden zich continu gebruikte uithaalplaatsen.

De uithaalplaats in de haven van Nieuwpoort wordt vooral gebruikt door volwassen of bijna volwassen dieren. In 2021 werden er voor het eerst meer dan 20 zeehonden samen opgemerkt. Enkele van de dieren in zijn gemakkelijk te herkennen dankzij hun identificatieplaatje of door fysieke kenmerken. Het dier met Franse tag 520 is al aanwezig in de haven sinds 2020, net zoals de zeehond met Belgisch plaatje 554. Een dier met een uitpuilende oogbol (exophthalmie) is er eveneens al van in 2020. Het kreeg van zeehondenliefhebbers heel toepasselijk de naam *Pop-eye*.

Pop-eye (Nieuwpoort, 27 oktober 2021)

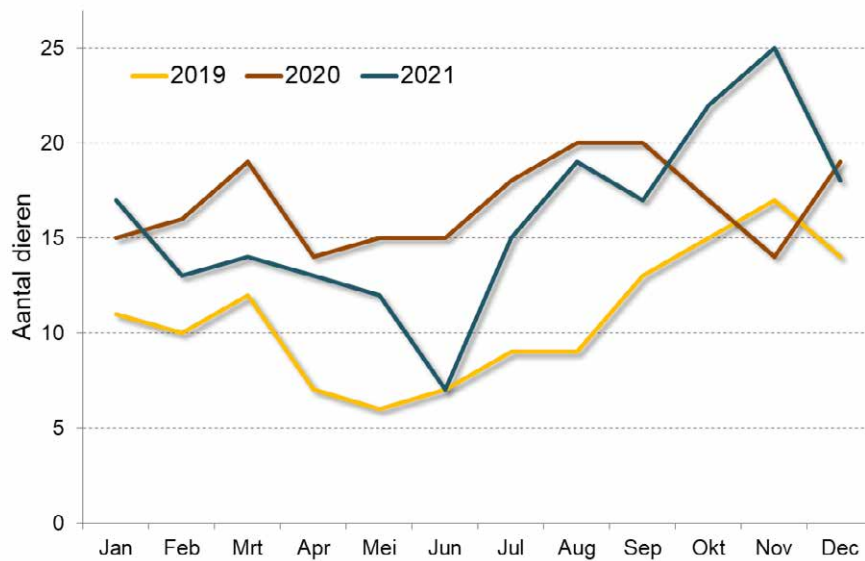
De zeehonden te Nieuwpoort zijn meestal Gewone zeehonden. Slechts heel uitzonderlijk krijgen ze eens gezelschap van een Grijsze. Te Oostende liggen verhoudingsgewijs meer Grijsze zeehonden te rusten: mogelijk omdat die ligplaats wat dichterbij open zee ligt.

In februari klaagden de hengelaars op het staketsel te Oostende de aanwezigheid van zeehonden in de haven aan. “Die zeehonden eten te veel vis, waardoor wij bijna geen vis meer aan de haak krijgen”. Bovendien “jagen ze de vissen weg van onze vangstplaatsen”.

Misschien de opmerkelijkste waarneming van een zeehond kwam in november 2021 vanuit een windpark. Op 17 november merkte men tijdens een inspectie een Grijsze zeehond op in een fundering. Ongetwijfeld was het dier tijdens het foerageren die fundering ingezwommen via een *refreshment hole*: een verbinding tussen de zee en de fundering van de windturbine. Het nieuwsgierige dier, dat blijkbaar op zijn gemak was, heeft de fundering na een kort verblijf weer verlaten.

Een zeehond in een fundering (boven, 17 november, screenshot van een filmpje); zeehonden rustend op het schor te Nieuwpoort tijdens de bloei van Lamsoor (midden, 25 augustus 2021) en zeehonden in het ochtendgloren op een boothelling in de haven van Nieuwpoort (onder, 20 december)

Aantal Gewone zeehonden aanwezig in de haven van Nieuwpoort (maximumaantal individuen dat per week gezien werd) in 2019 - 2021

Zeehonden in het slib van de rechteroever van de IJzermonding (Nieuwpoort, 6 maart 2021)

Gewone zeehonden in hun typische pose op het Klein Strand te Oostende (21 november 2021)

Naast onze 'vaste' zeehonden krijgt onze kust heel vaak bezoekende zeehonden: ze blijven één of enkele dagen, en daarna vertrekken ze opnieuw.

Zeker in de wintermaanden liggen op tal van plaatsen erg jonge Grijsze zeehonden. In het verleden kwamen dergelijke dieren vaak in de opvang terecht, maar nu worden ze veel meer met rust gelaten. En het zijn er simpelweg veel te veel om ze voor enkele weken in gevangenschap te houden.

Leden van het NorthSealTeam proberen strandbezoekers en hun honden wat op afstand te houden en te informeren³. In deze fase van hun leven, na het spenen, hebben ze vooral rust nodig, en ze blijven vaak (naar ons gevoel) erg lang op dezelfde plaats liggen. Ze doen dat soms relatief ver van zee, in de duinen. Waar geen duinen zijn, kunnen ze op de openbare weg terechtkomen, en dan moeten ze verplaatst worden naar rustiger oorden. Zo lag op 11 februari een jonge Grijsze zeehond te slapen op de drukke wandelpromenade te Nieuwpoort. Het diertje werd overgebracht naar het strand van de IJzermonding. Enkele van de jonge Grijsze zeehondjes hadden een rode, roze, blauwe

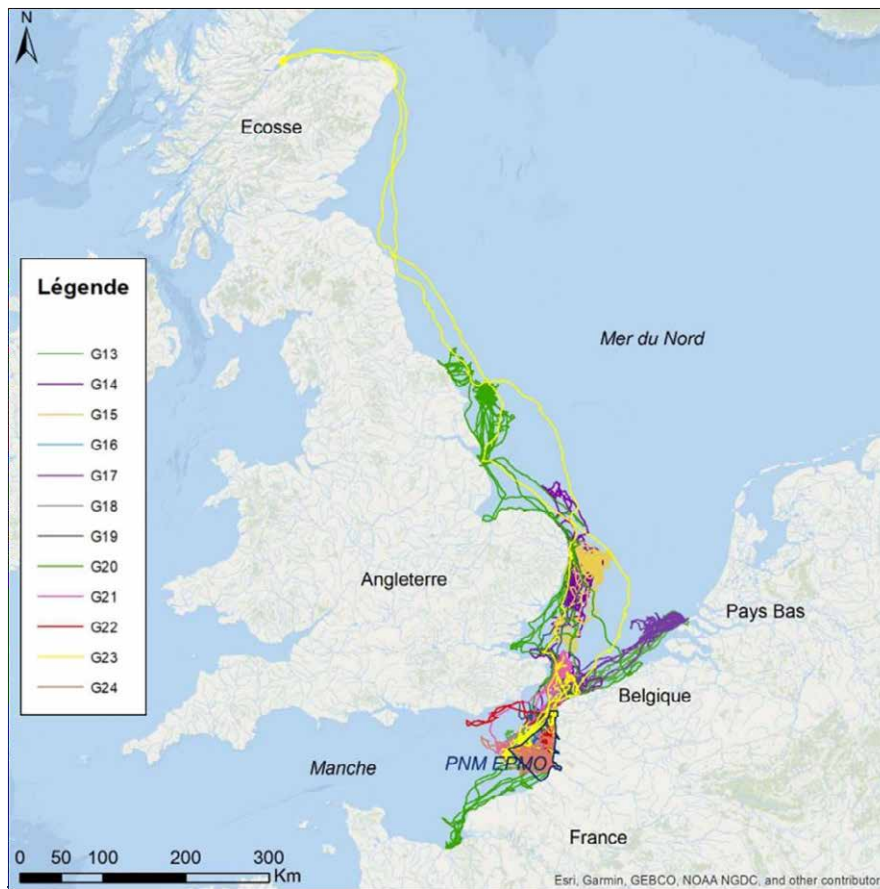
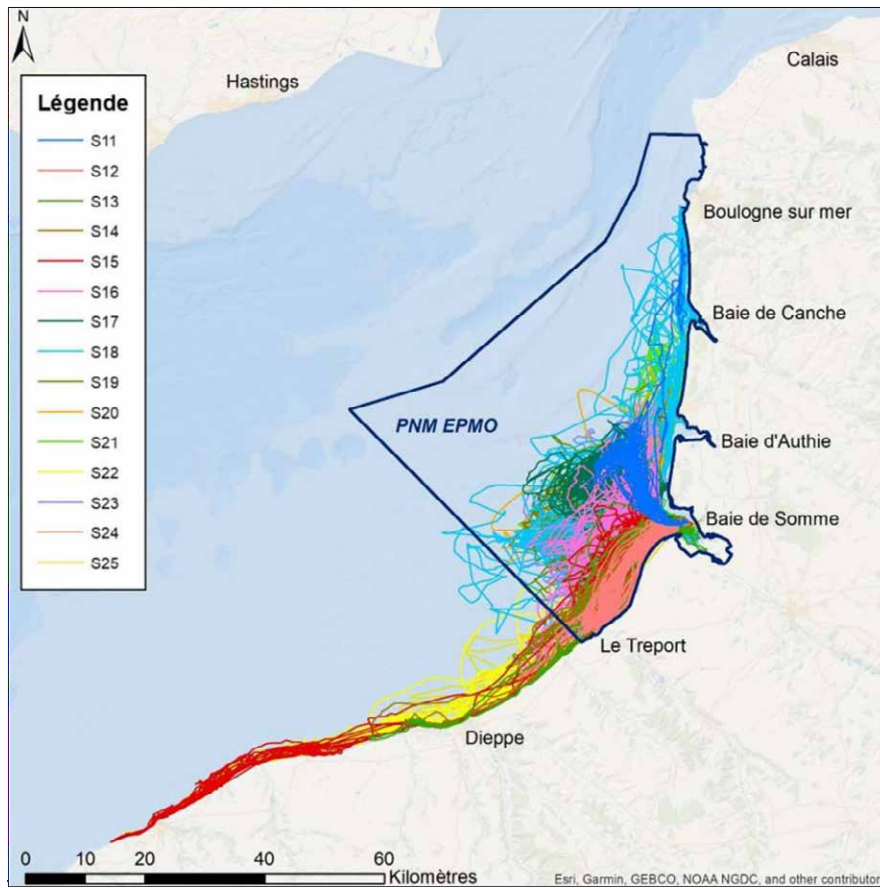
of fluogroene vlek op de rug. Hulpverleners in Nederland en het Verenigd Koninkrijk markeren vaak diertjes die gezond zijn. Zo kunnen ze hun tussenkomsten na oproepen van het publiek voor "zeehonden in nood" beperken.

In april 2021 kreeg iemand, voor het eerst in ons land, een administratieve boete voor het verstoren van een zeehond. De loslopende hond van de wandelaar had het jaar ervoor te Oostende een zeehond gebeten⁴. Dit is een inbreuk op het Vlaamse Soortenbesluit dat stelt dat beschermde diersoorten niet in hun rust verstoord mogen worden in hun natuurlijke habitat.

Illustratief voor de bewegingen van zeehonden is het resultaat van onderzoek dat uitgevoerd werd in het noorden van Frankrijk. Om hun verplaatsingen te volgen, werden zowel Gewone als Grijsze zeehonden uitgerust met een GSM of GPS-zender. Die zender wordt op de dieren gekleefd, en laat bij het verharen los. Terwijl Gewone zeehonden tamelijk honkvast waren, en relatief dicht bij hun kolonie voedsel zochten, maakten Grijsze zeehonden uitgebreide tochten tot Nederland, Engeland en zelfs het noorden van de Noordzee. Ze doorkruisten daarbij af en toe ook Belgische wateren.

Grijsze zeehondenpups hebben bij de geboorte een dikke donzige vacht, 'lanugo', waarmee het niet gemakkelijk zwemmen is. Die vacht houdt hen warm tot ze, dankzij de moedermelk, een isolerende laag blubber kunnen opbouwen. Ze houden die vacht, nog gedeeltelijk op deze pup aanwezig, ongeveer twee weken, waarna ze die beginnen te verliezen en hun definitieve vacht met de typische grijsze en bruine tekening krijgen (4 januari 2021).

Bewegingen van zeehonden die in de Baai van de Somme uitgerust werden met een GPS/GSM tag: boven die van 15 Gewone zeehonden, onder die van 12 Grijze zeehonden (2019-2020; Vincent et al., 2021⁵)

AFSCHIED VAN EEN TROUWE BADGAST

Media en sociale media werden in augustus overstelpt met berichten over een dode zeehond. Dode zeehonden waren er in 2021 ongeveer elke week wel, maar dit was niet zomaar een zeehond: 'Oscar', de oude Grijze zeehond, was niet meer. De kust was een attractie armer. Mensen die het dier goed kenden, er geregeld over waakten en het een naam gegeven hadden, waren er het hart van in – "*hoewel ze dit trieste nieuws ook elke dag verwachtten*". Oscar werd op 12 augustus dood aangetroffen op het strand van Wenduine, amper een week na zijn voorstelling als *merkwaardige badgast* in de krant⁶. Oscar herkennen was niet zo moeilijk: zijn kop met karakteristieke littekens was al honderden keren vastgelegd op foto.

Oscar was in het voorjaar van 2018 al eens bij ons op bezoek geweest om te verharen en was sinds 2019 vaste klant op stranden van de Belgische en Noord-Franse kust. Met zijn karakterkop groeide hij uit tot een vertrouwd zicht voor vele strandbezoekers en natuurliefhebbers. Al van bij de eerste waarnemingen was al duidelijk dat Oscar heel oud was. Hij zag er mager uit en lag vaak langdurig passief op het strand, zonder zich iets van omstaanders aan te trekken. Zijn reactie op mensen die heel dichtbij kwamen, was vaak niet echt spectaculair: kop opheffen, even de ogen opentrekken, geeuwen en verder dutten. Misschien zag of hoorde hij de mensen niet zo goed meer: Oscar was blind aan het rechteroog. Overheidsdiensten en Sealife kregen geregeld vragen over het meelijwekkend dier: "*konden we hem niet helpen?*" of "*laten jullie hem niet beter inslapen?*". Oscar wekte vaak zoveel medelijden op dat mensen hem (het goed menend, maar vruchteloos) vis toegoiden.

Oscar op de Digue du Braek, Duinkerke (Frankrijk), 10 januari 2021

Het werd tijdens de eerste week van augustus duidelijk dat het niet goed ging met Oscar. Het dier lag geregeld meer dan een etmaal op het strand en reageerde nog amper op bewegingen, enkel nog op geluid. Tijdens de zomerdruchte waakten leden van het NorthSealTeam op het strand over het dier, en wanneer het publiek echt te dichtbij kwam, ook de politie en jobstudenten van de gemeentelijke preventiediensten.

Het post-mortem onderzoek, uitgevoerd door medewerkers van de Universiteit van Luik, de Universiteit Gent en het KBIN, bevestigde de vermoedens van een natuurlijke doodsoorzaak: Oscar kon niet langer in zijn behoeften voorzien en bezweek aan de gevolgen van zijn hoge ouderdom. Zijn maag was leeg, zijn gebit miste een aantal tanden en de resterende tanden waren sterk afgesleten. Het dier was erg mager. Er werd geen vetweefsel meer aangetroffen en het spierweefsel was gedeeltelijk verdwenen (atrofie). Er werden tevens enkele tumoren aangetroffen. Oscar was met zijn 2 m lengte relatief klein voor een mannelijke Grijze zeehond. Zijn gewicht bij overlijden was met 101 kg veel te laag: amper de helft van het gewicht van een gezonde Grijze zeehond van die grootte.

Dood van een oude Grijze zeehond: Oscar op het strand te Wenduine.
Het gebit van het dier was verkleurd, erg afgesleten en er ontbraken diverse tanden.

Er zal nog gepoogd worden om de leeftijd van Oscar bij overlijden te achterhalen, maar dat is niet zo gemakkelijk. Van de vrouwtjes is bekend dat ze tot 35 jaar kunnen worden, maar de mannetjes leven doorgaans korter, mogelijk omdat ze hun lichaam zeer zwaar belasten tijdens de paartijd. Er bestaat een kans dat het skelet van Oscar te zien zal zijn in een museum of bezoekerscentrum aan de kust, maar daarover bestaat nog geen uitsluitsel.

3. STRANDINGEN

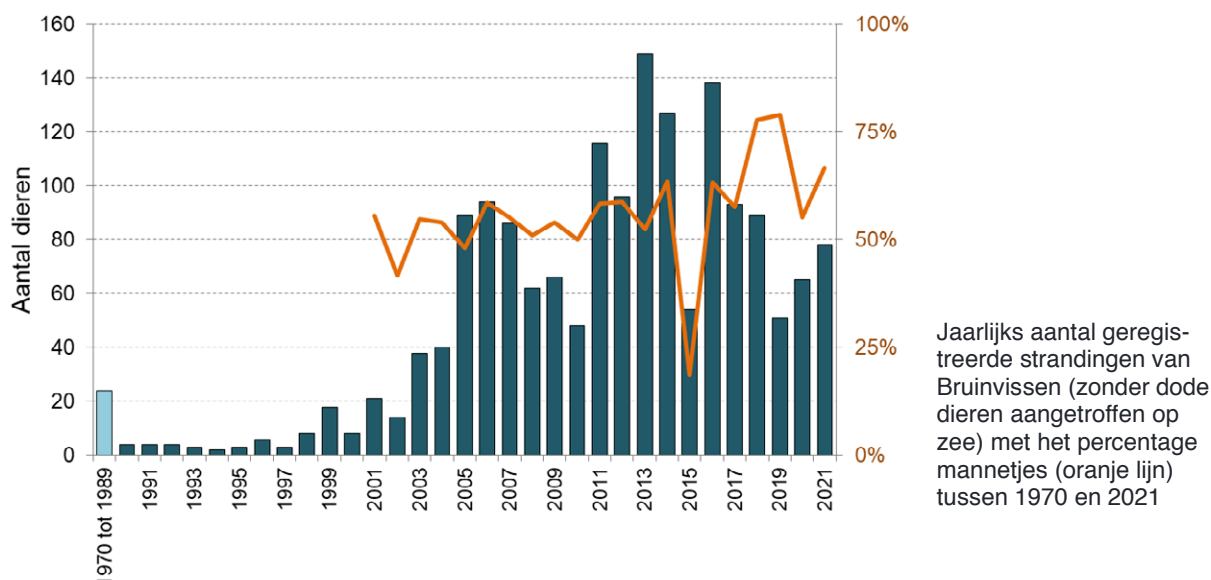
STRANDINGEN VAN BRUINVISSEN

In 2021 strandden 78 Bruinvissen: een vergelijkbaar aantal als dat van de laatste jaren. In februari en december spoelde geen enkele Bruinvis aan. Maart-april (18) en juni-augustus (31) waren de periodes met het hoogste aantal strandingen. Er waren relatief weinig strandingen tussen Knokke-Heist en Blankenberge. Opvallend was (zoals dat ook in voorgaande jaren het geval was) dat meer mannetjes (18 van de dieren waarvan het geslacht kon bepaald worden) aanspoelden dan vrouwtjes (9).

Van de 68 dieren die dood aanspoelden en waarvoor we een idee hadden van de ont-

bindingstoestand (onder meer dankzij foto's), waren er 36 vers tot licht ontbonden en 32 in verregaande staat van ontbinding. Van 42 dieren kon, op basis van hun lengte, een leeftijd bepaald worden: 15 dieren waren volwassen, 22 juveniel en vijf neonaat of dood geboren. We beschouwen dieren met een lengte vanaf 1,35 m als volwassen en dieren kleiner dan 91 cm als neonaat.

Er werden 30 dieren verzameld voor bijkomend onderzoek: negen vrouwtjes, 17 mannetjes en vier dieren waarvoor geen geslacht kon bepaald worden.

Aantal gestrande Bruinvissen per badplaats in 2021

	Niet verzameld	Verzameld	Lengte kust (km)	Aantal/km kustlijn
De Panne	1	3	4,7	0,9
Koksijde	7	7	8,0	1,8
Nieuwpoort	4	1	3,6	1,4
Middelkerke	4	4	7,7	1,0
Oostende	11	3	8,6	1,6
Bredene	3		3,6	0,8
De Haan-Wenduine	9	8	10,4	1,6
Blankenberge	2		3,2	0,6
Zeebrugge	4		5,4	0,7
Knokke-Heist	3	4	10,2	0,7
Totaal	48	30	65,4	1,2

Doodsoorzaken

Van de dieren waarvoor een doodsoorzaak kon bepaald worden (30, inclusief enkele dieren die niet verzameld werden), zijn er drie vermoedelijk door bijvangst om het leven gekomen. De aanval van een Grijze zeehond betekende rechtstreeks of onrechtstreeks (door infectie van de verwondingen) de dood voor 15 Bruinvissen. Een infectieziekte of verhongering (een extreem en fataal gewichtsverlies) werd vastgesteld als doodsoorzaak voor 12 Bruinvissen.

Slachtoffer van een Grijze zeehond op het strand van Middelkerke (9 maart 2021)

Het aantal Bruinvissen dat gedood werd door een Grijze zeehond is opvallend hoog. Bij deze doodsoorzaak zijn de uitwendige verwondingen erg typisch. Vandaar dat ze, in tegenstelling tot bijvoorbeeld bijvangst, gemakkelijk te herkennen is, ook bij dieren in staat van ontbinding die niet verzameld werden. Soms kunnen we op basis van één enkele foto van een dode Bruinvis al afleiden dat een Grijze zeehond het dier te pakken gekregen heeft. Af en toe spoelen onderdelen aan van Bruinvissen (zoals een rugvin of borstvin), ongetwijfeld vakkundig verwijderd door een Grijze zeehond.

Stukje Bruinvis op het strand van Oostduinkerke (11 oktober 2021)

Vermoedelijke doodsoorzaak van de Bruinvissen per maand

	Incidentele vangst	Predatie	Andere natuurlijke doodsoorzaak	Niet bekend
Januari	1	2	1	
Februari				
Maart	1	4	1	4
April			3	5
Mei	1	1		4
Juni		1	1	7
Juli		4	1	7
Augustus		1	1	9
September			2	4
Oktober		1	1	4
November		1	1	4
December				

Levende Bruinvissen op het strand

Bij de stranding van levende Bruinvissen kan het KBIN rekenen op steun van een gespecialiseerde dierenarts, het Boudewijn Seapark, SEAMARCO en SOS Dolfijn (Nederland). De vier dieren die levend aanspoelden waren volwassen. Ze spoelden aan te Nieuwpoort (januari), De Panne (april), Oostende (augustus) en Middelkerke (november).

Het dier van januari werd naar Nederland overgebracht, waar het korte tijd later gestorven is. Het had zwaar geïnfecteerde verwondingen, vermoedelijk toegebracht door een Grijs zeehond. In de verwondingen bevonden zich nogal wat walvisluizen (*Isocyamus delphinii*; Crustacea, Amphipoda). Het dier van april is een uurtje na de stranding gestorven. Het had een zware parasitaire longontsteking (*Pseudalius inflexus*; Nematoda) maar ook in andere organen werden heel wat parasieten gevonden: onder meer Haringworm (*Anisakis simplex*; Nematoda) en platwormen (Trematoda) in de ingewanden, en de ronde worm *Stenurus minor* (Nematoda) in de sinussen en het oor. Het dier van augustus is gestorven tijdens het transport; het betrof een

zeer mager lacterend vrouwtje dat onder meer een infectie had van rondwormen in de luchtwegen en bloedvaten, en een chronische infectie van maag en lever door platwormen (Trematoda). Het dier van november ten slotte is eveneens gestorven tijdens het transport. De autopsie bracht belangrijke infecties aan het licht van de pancreas en de lever (Trematoda), de ingewanden (Nematoda en Trematoda), de luchtwegen en de met de longen verbonden bloedvaten (Nematoda).

De Bruinvis van 30 augustus net na het overlijden

Een levende Bruinvis op het strand van Mariakerke op 30 augustus 2021

Deze Bruinvis vertoonde omvangrijke, geïnfecteerde verwondingen die vermoedelijk het gevolg waren van een niet-succesvolle predatiepoging van een Grijs zeehond (Nieuwpoort, 8 januari 2021).

Een levende Bruinvis in een net

Op 8 maart 2021, tijdens een wandeling op het strand van Oostduinkerke, zag Filip van Bellinghen kort na de middag iets in het water drijven. Eenmaal dichterbij zag hij dat het een Bruinvis was die vastzat in een warrelnet. Filip twijfelde geen moment en ging het koude water in om het dier te bevrijden: geen eenvoudige klus want het zat helemaal vast met staartvin en borstvinnen. Maar het lukte en hij kon de Bruinvis bijna ongehavend terug in zee zetten: een mooie beloning voor een nat pak. Op dezelfde plaats lag enkele dagen eerder een minder fortuinlijke Bruinvis op het strand: dit dier was vermoedelijk in hetzelfde net verdronken.

De bijvangst op het strand te Oostduinkerke toont nogmaals het nut van een verbod op dit type van recreatie aan. Hoewel de strandvisserij met warrel- en kieuwnetten al jaren verboden is, proberen sommige recreatieve vissers geregeld de wetgeving te omzeilen, waarbij ze ook hun collega-vissers die de wet wel respecteren in een slecht daglicht plaatsen. De Scheepvaartpolitie startte, samen met het Agentschap Natuur en Bos en de GAS-ambtenaar van Koksijde, een onderzoek naar wie de eigenaar van de netten was. Naar aanleiding van het illegaal plaatsen van warrelnetten te Koksijde werd een

initiatief gestart om de wetgeving rond strandvisserij, zowel boven als beneden de laagwaterlijn, te herwerken. Zo kunnen discussies over wat nu wel en niet mag, vermeden worden, en kan de wetgeving op zee en op het strand op elkaar afgestemd worden. Verder lijkt een inspanning om deze vorm van recreatie beter te controleren en te handhaven niet overbodig.

Bruinvis in een warrelnet (Oostduinkerke, 8 maart 2021; screenshot van een videofilmje)

HEEL VEEL DODE ZEEHONDEN

In 2021 werden 101 zeehonden dood of stervend aangetroffen op het strand of in een haven: een zeer hoog aantal in vergelijking met vorige jaren. Er waren 53 Grijze en 21 Gewone zeehonden en 27 zeehonden die niet tot op soort konden geïdentificeerd worden.

Tussen Knokke-Heist en Blankenberge spoelden opvallen weinig zeehonden aan (0,5 zeehonden/km kustlijn) in vergelijking met tussen De Panne en Nieuwpoort (2,8/km). Terwijl er

voor de Gewone zeehonden geen duidelijk patroon is in de maanden waarop ze aanspoelden, was dat wel het geval voor Grijze: 39 (74%) van de Grijze zeehonden spoelden aan in maart en april. Er waren geen of heel weinig strandingen in februari, in juni-juli en in september-oktober.

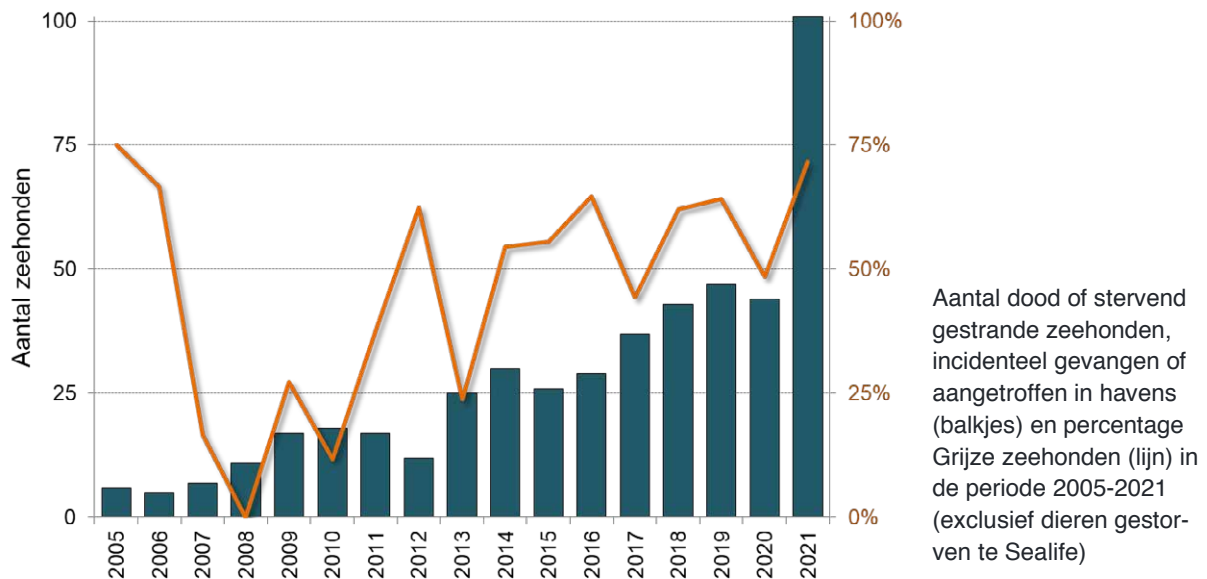
Er werden 36 dieren verzameld voor verder onderzoek: 21 Grijze en 13 Gewone zeehonden, en twee dieren die uiteindelijk niet tot op soort konden gebracht worden.

Een volwassen Grijze zeehond op het strand van Bredene: een dier van 2,29 m en 168 kg (19 maart 2021)

Van in totaal 17 dieren kon geen schatting gemaakt worden van de leeftijd. Bij de andere dieren waren er opvallend veel erg jonge Grijze zeehonden: 38 van de 51 Grijze zeehonden waarvoor dit kon bepaald worden (75%) waren hoogstwaarschijnlijk geboren in de winter van 2020-2021. Van de verzamelde Grijze zeehonden waarvoor dit kon bepaald worden, waren er vijf vrouwtjes en acht mannetjes.

Ook bij de 21 Gewone zeehonden waren er erg veel jonge dieren: slechts drie volwassen dieren tegenover 18 pups (kort voor of na de geboorte gestorven) of onvolwassen dieren. Er waren acht vrouwtjes en vijf mannetjes. Van de 27 zeehonden die niet tot op soort gebracht konden worden, waren, op basis van de grootte, vier dieren volwassen en acht dieren onvolwassen.

Aantal gestrande zeehonden per badplaats in 2021

	Grijze zeehond	Gewone zeehond	Soort niet bekend	Lengte kust (km)	Aantal per km kustlijn
De Panne	7	4	2	4,7	2,8
Koksijde	13	5	5	8,0	2,9
Nieuwpoort	4	1	4	3,6	2,5
Middelkerke	6	3	4	7,7	1,7
Oostende	6	3	3	8,6	1,4
Bredene	3	1	3	3,6	1,9
De Haan-Wenduine	10	3	2	10,4	1,4
Blankenberge	3			3,2	0,9
Zeebrugge			2	5,4	0,4
Knokke-Heist	1	1	2	10,2	0,4
Totaal	53	21	27	65,4	1,5

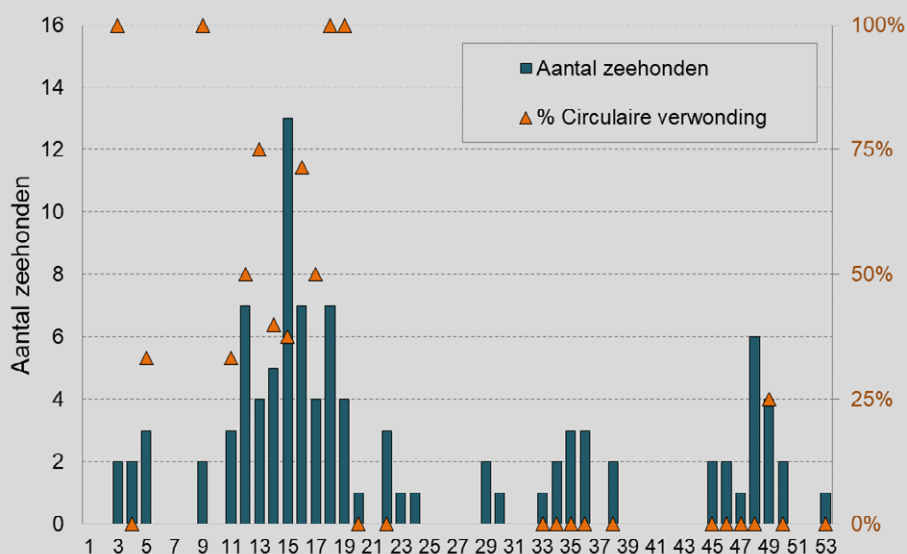
KOPTRAUMA

In 2021 konden we er niet naast kijken: er waren niet enkel veel dode zeehonden, maar heel wat van die dieren waren beschadigd aan kop of nek. Vaak was de verwonding opvallend cirkelvormig. Van de 89 zeehonden waarvoor dit bepaald kon worden, hadden 57 dieren (64%) een koptrauma (10 Gewone, 31 Griuze en 16 niet geïdentificeerde zeehonden). Alle dieren met een cirkelvormig kop- en/of nektrauma waren jonge dieren, met zekerheid of vermoedelijk jonger dan een jaar. Van de 27 dieren met een duidelijk cirkelvormige verwonding spoelden er 21 aan in maart en april (78%). Ze spoelden meestal aan langs het westelijke deel van onze kust, tussen Oostende en De Panne (22 dieren; 81%).

Naar aanleiding van het groot aantal 'onthoofde' zeehonden, en door nogal wat druk van publiek en de media (en veel speculatie), werd een uitgebreid onderzoek uitgevoerd van de dieren. Het KBIN kreeg hiervoor de steun van dierenartsen en zelfs een forensisch patholoog. Voor de zeehonden met een duidelijk circulaire kopverwonding werden enkele mogelijke oorzaken op een rijtje gezet. We onderzochten of vossen of Griuze zeehonden er iets mee te maken hadden. Of waren het de netten van vissers? Misschien was het gewoon natuurlijke sterfte, en waren ze op zee en op het strand aangevreten door meeuwen en vossen.

Enkele van de zeehonden met een typisch circulair nek/koptrauma (links: Oostende, 6 april; midden: Oostduinkerke, 20 maart; rechts: Lombardsijde, 12 april 2021)

Aantal dood aangespoelde zeehonden in 2021 per week, en percentage dieren met een circulaire verwonding aan de kop of de nek

De voornaamste bevindingen van de pathologen waren de volgende:

- De kop is meestal niet weg – wel zwaar beschadigd; de bovenschedel is er vaak nog, met breuken en blootliggend bot: de bovenliggende huid en weefsel zijn verdwenen;
- De huid is vaak in een cirkelvormige manier afgerukt van de kop vanaf de nek ('scalpering');
- De verwondingen zijn post-mortem (er zijn geen bloeduitstortingen in het vetweefsel dat blootligt);
- De verwonding is eerder een scheurwonde; er zijn geen haartjes doorsneden, wat insnijding door een scherp mes uitsluit;
- Een verwonding op minstens één van de dieren is een "bootje" – vakjargon onder forensisch pathologen: bootvormig, aan de ene kant tamelijk scherp, aan de andere kant eerder stomp (scheurverwonding).

Vossen komen de laatste jaren algemeen voor op het strand, en ze foerageren er onder meer op dode zeezoogdieren en vogels. Studies in het buitenland⁷ hebben beschreven wat vossen aanrichten op zeehonden, levend of dood. In de meeste gevallen komt dit niet overeen met wat we zien op 'onze' dode dieren. Bovendien werden de zeehonden vaak onmiddellijk na aanspoelen verzameld, zonder dat vossen ze konden bereiken, en veel van de kadavers waren in staat van ontbinding. De verwondingen kwamen ook niet overeen met deze veroorzaakt door Grijsze zeehonden⁸: die rijten hun prooien helemaal uit elkaar.

De meest waarschijnlijke doodsoorzaak blijft incidentele vangst. De verwondingen bij drie zeehonden die levend aanspoelden, en die nog een stuk visnet rond de nek hadden (zie verder), waren zeer gelijkaardig aan deze bij vele van de dode zeehonden met een circulair trauma. Eén van de dode zeehonden had overigens een stuk nylon rond de nek. In het verleden zijn al dode zeehonden aangespoeld met stukken monofilament visnet rond de nek, maar nooit in aantallen zoals in 2021. Even surfen op het internet brengt heel wat andere gevallen aan het licht uit het buitenland.

Er bestaat dus een sterk vermoeden dat de zeehonden met het typisch circulair trauma bijgevangen werden. Waarschijnlijk gebeurde dat in kieuw- of warrelnetten. De kop- en nekverwondingen worden mogelijk veroorzaakt tijdens pogingen van de dieren om zich te bevrijden, of door de spanning op het nylon touw tijdens het ophalen van het net. Een mogelijke verklaring waarom vrijwel enkel relatief kleine zeehonden deze typische verwondingen vertonen, is dat enkel de kop van kleine zeehonden in de mazen past. In het voorjaar zijn het vaak jonge Grijsze zeehonden die gevangen worden: die starten na het spenen (meestal tussen december en januari) met hun omzwervingen in de Noordzee.

In het voorjaar is er nogal wat passieve visserij in de zuidelijke Noordzee en het oostelijke Kanaal: dan worden honderden km warrel- en kieuwnetten uitgezet door Franse, Britse, Nederlandse en Deense vissers. Slechts twee Belgische vissers beoefenen deze visserij. Het is uitgesloten dat netten uitgezet op onze stranden voor recreatieve doeleinden verantwoordelijk zijn voor deze sterfte. In 2001 werd de recreatieve visserij op zee met warrelnetten en kieuwnetten verboden omwille van incidentele vangst van zeezoogdieren (vooral Bruinvissen)⁹. In 2015 werd deze visserij ook op het strand verboden¹⁰, met tot gevolg dat op het strand enkel nog kartenetten en platte netten mogen geplaatst worden. Het aantal strandingen van incidenteel gevangen Bruinvissen daalde sterk vanaf 2015, vermoedelijk door dit verbod, maar af en toe werden nog zeezoogdieren, vooral zeehonden, aangetroffen die verdronken waren in kartenetten. Deze dieren vertonen amper verwondingen.

De hernieuwde aanwezigheid van zeehonden leidt tot conflicten: steeds vaker worden zeehonden incidenteel gevangen tijdens visserijactiviteiten: zonder zeehonden immers geen bijvangst. Er zijn ongetwijfeld veel meer zeehonden die verdrinken in visnetten dan het aantal dat aanspoelt: dat aantal is een onbekende fractie van het totaal aantal dieren dat op die manier om het leven komt, en het is afhankelijk van onder meer de plaats van de sterfte en de weersomstandigheden.

De sterfte van zeehonden door incidentele vangst is in onze wateren niet van een niveau dat het populaties van zeehonden in gevaar zou brengen. De bijvangst is mogelijk wel problematisch in het kader van onze verplichtingen binnen de Europese Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie – en natuurlijk ook voor dierenwelzijn.

Conclusies over de doodsoorzaak van zeehonden

We hebben geen informatie over de mogelijke doodsoorzaak van een groot aantal dieren (60): ze waren te sterk ontbonden, er waren geen beelden beschikbaar en ze werden verwijderd voor destructie zonder verder onderzoek. Van de overige 31 dieren (20 Grijze zeehonden, 10 Gewone zeehonden en een niet tot op soort gebrachte zeehond) was bijvangst de (meest waarschijnlijke) doodsoorzaak (zie het kaderstukje). In tegenstelling tot bij Bruinvissen is het bij zeehonden vaak niet eenvoudig om bijvangst van andere doodsoorzaken te onderscheiden.

Eén Grijze zeehond, helemaal uiteengereten, was waarschijnlijk gedood door een andere zeehond. Een piepjonge Grijze zeehond was vermoedelijk dodelijk verwond op het strand door een loslopende hond (Oostduinkerke, 26 december)¹¹. Een niet tot op soort gebrachte zeehond had enkele schedelfracturen met onbekende achtergrond. Van drie Grijze en vier Gewone zeehonden werd een andere natuurlijke doodsoorzaak dan predatie vastgesteld, waaronder extreme vermagering.

Twee dode zeehonden hadden een merkplaatje. De Gewone zeehond met oranje tag 2708 was op 9 juni 2020 als pup opgevangen in Duitsland, en was vrijgelaten op 4 september 2020; het dier woog dan 31,6 kg. Het verbleef een tijdje aan onze kust, maar spoelde op 6 april dood aan te Oostduinkerke. Het woog nog amper 15,5 kg. Op 1 augustus 2021 werd een Gewone zeehondenpup met hoge koorts van het strand gehaald te Knokke Het dier werd op 10 november vrijgelaten, uitgerust met het groe-

ne merkplaatje BE582. Haar vrijheid was van korte duur. Op 4 december werd het dier dood gevonden te De Panne. Het had een cirkelvormige verwonding rond de nek, vermoedelijk veroorzaakt door visnetten, maar ongetwijfeld hadden vossen zich ook aan het zeer verse kadaver tegoed gedaan.

Hondenpotten rond een zeehond die vermoedelijk dood in een net aangetroffen werd en opengesneden werd om het kadaver te laten wegzinken. De kop werd even verder teruggevonden (Mariakerke, 11 december 2021).

Op 27 januari 2021 lag deze volwassen Gewone zeehond zieltogend op het strand van Nieuwpoort. Het dier was erg vermagerd en de doodsoorzaak bleek natuurlijk. De achtergrond van de omvangrijke huidinfectie kon niet achterhaald worden, maar in het buitenland zijn enkele gelijkaardige gevallen bekend.

4. DE OPVANG VAN LEVENDE ZEEHONDEN

In 2021 heeft Sealife Blankenberge acht Grijs en 10 Gewone zeehonden verzorgd. Enkele van de dieren vertoonden bijtonden: het is niet duidelijk of die veroorzaakt waren door andere zeehonden, door vossen of door honden.

Twee Grijs zeehonden van enkele maanden oud (gestrand te Koksijde op 7 april en te De Panne op 11 april) en een Gewone zeehond van minder dan een jaar oud (gestrand te Oostende op 23 april) hadden verwondingen veroorzaakt door het nylon touw van een visnet dat erg diep in de nek doorgedrongen was. Deze dieren hadden net op tijd het strand bereikt. De verwondingen waren erg gelijkaardig aan deze bij heel wat van de dode dieren met een nek- of koptrauma (zie kaderstukje). De wonden werden gehecht, en de dieren kregen na enkele weken verzorging te Sealife hun vrijheid terug.

Er waren ook enkele slachtoffers van afval in zee. Een Gewone zeehond met een nekwonde veroorzaakt door een rubber ring kon na ver-

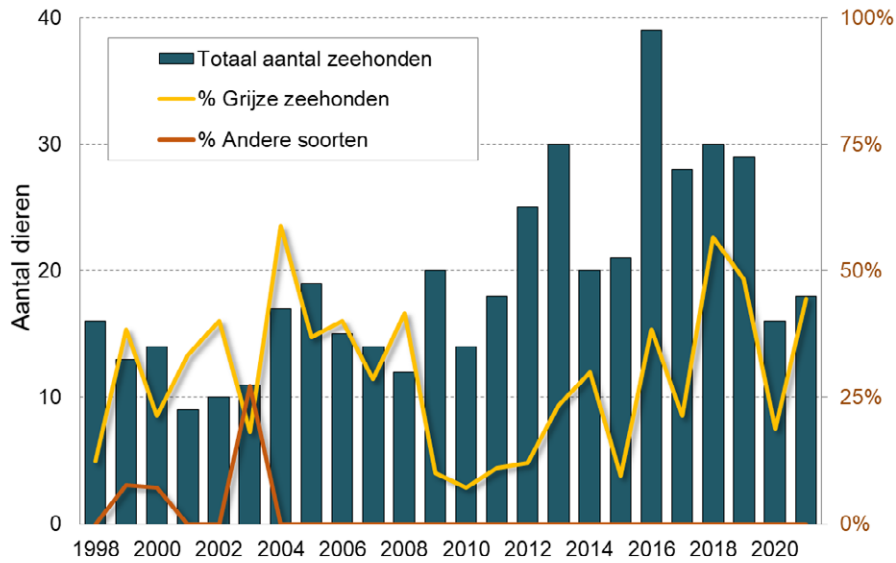
zorging vrijgelaten worden. De ring was tijdens de groei van het dier diep in het nekweefsel gedrongen. NorthSealTeam en Sealife bevrijdden op 4 mei te Knokke een jonge Grijs zeehond uit een zwaar stuk sleepnet; het dier was niet verwond en kon onmiddellijk terug naar zee.

Eén van de Grijs en vier van de Gewone zeehonden zijn kort na de opname gestorven. De sterfte van pups van Gewone zeehonden in de opvang blijft relatief hoog. Een ernstige longontsteking veroorzaakt door spoelwormen (Nematoda) komt vaak voor¹² en in veel gevallen zijn de dieren al erg verzwakt wanneer ze in Sealife opgenomen worden voor verzorging. Ze redden blijkt niet meer mogelijk.

Sealife heeft zes Grijs en zeven Gewone zeehonden vrijgelaten. De vrijlatingen vonden plaats te Blankenberge, met een uitzondering voor één Grijs zeehond: dat dier werd door voetbalclub KV Oostende geadopteerd en te Oostende vrijgelaten.

Een kunststof ring werd deze zeehond bijna fataal (Nieuwpoort, 26 april).
Het dier herstelde volledig in het opvangcentrum.

Aantal in België levend gestrande en opgevangen zeehonden tussen 2005 en 2021, en percentage Grijze zeehonden en andere soorten. Tot 2012 heeft Sealife ook dieren uit het Noorden van Frankrijk opgevangen.

Zeehonden verwond door monofilament visnetten: Grijze zeehond (De Panne, 11 april; links) en Gewone zeehond (met het net nog rond de nek; Mariakerke, 23 april 2021; rechts)

De vrijlating van Grijze zeehonden Lucas en Duvel op het strand van Blankenberge (28 april 2021). Duvel (rechts) had bij zijn opvang drie weken eerder een zware verwonding rond de nek, veroorzaakt door het nylon touw van een visnet. De sporen daarvan zijn nog zichtbaar.

5. 75 JAAR WALVISVAARTCOMMISSIE: CHAMPAGNE OF WALVISTRANEN?

Wie herinnert zich nog de beelden van leden van Greenpeace of Sea Shepherd die zich met kleine, snelle bootjes tussen het harpoenkanon van een walvisvaarder en een walvis wringen? Ze werden over de wereld verspreid in een poging steun te krijgen voor de acties tegen de walvisvaart: in hun ogen een wrede en niet-duurzame uitbuiting van de oceanen.

Wiskundige Colin Clark had in 1973¹³ al aangetoond dat het jarenlange overleg over vangstbeperkingen, nationale quota en internationale monitoring vanuit economisch standpunt gericht was op het bereiken van een gecontroleerde uitputting van de stocks, gevolgd door een langzame afbouw van de industrie. Daarna kon men de hoge winsten in iets anders investeren. Commerciële walvisvangst kon, net zoals

het oogsten van hardhout, vergeleken worden met *mijnbouw*, niet met *duurzaam exploiteren*.

Hieronder proberen we heel kort te beschrijven hoe de bescherming van walvissen een lange en erg chaotische weg afgelegd heeft. Wie zich hierin wat verder verdiept, ontdekt een verhaal van het op industriële schaal decimeren van diersoorten, het negeren van wetenschappelijk advies in functie van economische belangen, manipulaties en bedrog, en van een organisatie die niet bij machte was om orde te scheppen¹⁴. De Internationale Walvisvaartcommissie (IWC) werd in 1946 opgericht met hoge verwachtingen. Zeker in haar eerste decennia heeft ze niet voldaan aan haar twee fundamentele doelstellingen: het behoud van walvisbestanden en het duurzaam organiseren van de walvisvaart.

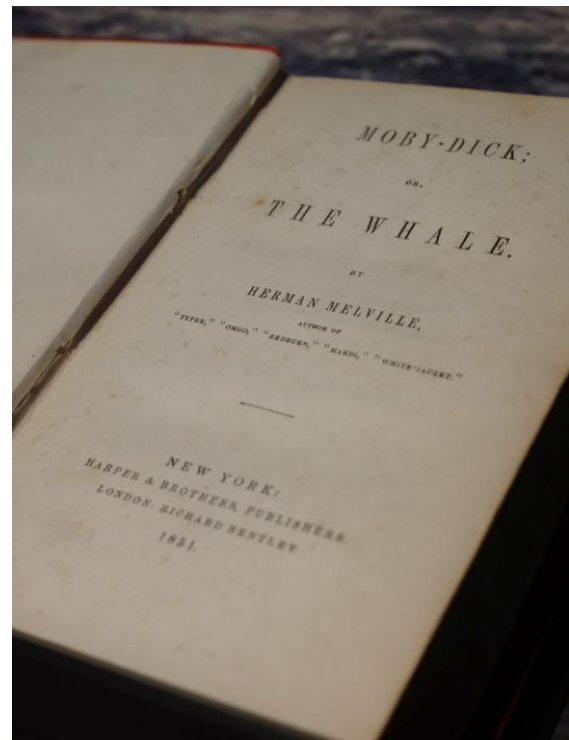
Een Verdrag voor het verdelen van walvissen

Bij het begin van de 20^e eeuw waren een aantal traag zwemmende walvissen die dicht bij de kust leven al bijna volledig *op*. Ze werden pas heel laat en zelfs niet volledig beschermd¹⁵. De Grijze walvis was in de Atlantische Oceaan eeuwen eerder al volledig uitgeroeid^{16,17} en de soort leek hetzelfde lot beschoren in de Stille Oceaan.

Van de Noordkaper, die al bejaagd werd in het oostelijke deel van de Atlantische Oceaan vanaf de vroege middeleeuwen, bleven rond 1900 nog slechts een handvol dieren over. Toen deze soort steeds schaarser werd, richtten eerst Baskische (in de 16^e eeuw al) en daarna ook andere walvisvaarders hun harpoenen op de Groenlandse walvis in Arctische wateren, waardoor die in de 19^e eeuw nog maar moeilijk te vinden was. Overigens vertrokken van de 17^e tot midden de 19^e eeuw ook vanuit Brugge en Oostende walvisvaarders richting Groenland.

Op het einde van de 18^e eeuw ontstond een lucratieve jacht op walvissen langs de oostkust van de Verenigde Staten, eerst op de Bultrug en de Noordkaper, en later, toen die steeds zeldzamer werden, op de Potvis. Concurrentie tussen verschillende walvisvarende landen in Atlantische wateren dreef walvisjagers steeds verder naar het zuiden, waaronder naar de zui-

delijke Indische Oceaan, waardoor walvisvaart stilaan een belangrijke economische activiteit werd van Arctische tot Antarctische wateren.

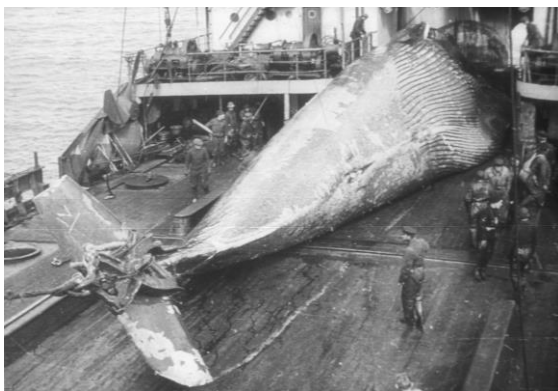
Eerste druk van één van de belangrijkste Amerikaanse bijdragen tot de literatuur: 'Moby Dick', een roman van Herman Melville gebaseerd op zijn ervaringen aan boord van een walvisvaarder

Walvissen leverden niet enkel traan (boven links; Museum Veere), maar ook blikvoer (boven rechts), fijne smeerolie (onder links), plantenvoeding en zeep (onder rechts; New Bedford Whaling Museum).

Naar het stopzetten van de commerciële jacht op grote walvissen

Er kwamen kort na het oprichten van de IWC al duidelijke signalen dat het niet goed ging met de grote baleinwalvissen. Het werd steeds moeilijker om voldoende dieren te vinden en herhaaldelijk kon men zelfs de vastgelegde quota niet halen.

Een Blauwe vinvis op het dek van een Nederlandse walvisjager (uit het boek *De Traanjagers*²³)

Het Verenigd Koninkrijk hield het voor bekeken in 1963 en een jaar later stopte ook Nederland met de walvisjacht omdat die steeds minder rendabel werd. Nederland was tot dan actief in de zuidelijke oceaan met twee fabrieksschepen

(de Willem Barendsz I en II). De Nieuwe Rotterdamse Courant blokletterde op 9 mei 1964 "*Goldrush naar de Antarctis nadert haar einde*", en "*Blauwe vinvis ernstig bedreigd*". Nederland verkocht zijn quota aan Japan. Dat land, dat in de jaren 1950 ook al expeditie onder Panamese en Zuid-Afrikaanse vlag overgenomen had, kreeg daardoor meer dan de helft van de vangstquota in handen.

De jaren 1960 kenmerkten zich verder door een groeiend milieubewustzijn, met de opkomst van niet-gouvernementele organisaties die pleitten voor de bescherming van het milieu en voor dierenwelzijn. In die jaren werden de Gewone vinvis en de Potvis nog sterk bejaagd, terwijl de jacht op de Blauwe vinvis tijdelijk gestaakt werd omdat er nog zo weinig van overbleven. In de jaren 1970 startte in Zuidpoolwateren de jacht op de Dwergvinvis: die soort was lang buiten schot gebleven omwille van zijn commercieel weinig interessante omvang. Binnen de IWC ging steeds meer aandacht uit naar de jacht vanaf het land. De vangsten van landen zoals Peru en Chili, geen lid van de IWC, waren in die periode erg hoog.

Naast het quotasysteem en de afspraken met betrekking tot beschermde soorten en gebieden, bestaat onder de IWC een systeem van 'special permits': staten mogen, 'voor wetenschappelijke doeleinden' en zonder dat ze daarvoor akkoord moeten hebben van andere leden, ongelimiteerd afwijken van de genomen maatregelen. Na het onderzoek mogen de resten van de walvissen gewoon op de markt komen. Vanaf het begin van de jaren 1970 was duidelijk dat die *Special Permits* steeds vaker misbruikt werden voor het omzeilen van quota, met jacht op onder meer (dwerg-) Blauwe vinvis, Dwergwalvis en de toen met uitsterven bedreigde Grijze walvis.

In de jaren 1970 ging het snel en chaotisch, met publieke druk (door bloederige beelden van stervende walvissen op kleurentelevisies), acties van NGO's²⁴, een invoerban op ongeveer alle walvisproducten in de Verenigde Staten (1970), sterk afgenomen walvisstocks en onenigheid binnen de IWC. Daarnaast was er CITES: de *Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten*, afgesloten in 1973 in de schoot van de Verenigde Naties. Daardoor kwamen steeds meer restricties op het ver-

handelen en transporteren van bedreigde diersoorten, waaronder al snel van een aantal walvissen.

Zuid-Afrika bleef walvissen bejagen vanaf landstations tot 1975, Australië tot 1977 en Brazilië tot 1979. In 1979 werden Chili en Peru lid van de IWC: ze stopten enkele jaren later met de walvisjacht. In de noordelijke Atlantische Oceaan was de Blauwe vinvis al beschermd in 1954 – tenminste voor leden van de IWC. Spanje bleef op deze en andere vinvissen jagen vanaf landstations en met fabrieksschepen tot het in 1979 toetrad tot de IWC²⁵.

In 1979 werd een moratorium afgekondigd op alle pelagische jacht op walvissen, met uitzondering van die op de Dwergvinvis, gevolgd door een volledige pauze in alle commerciële jacht op walvissen in 1986.

Als protest tegen het moratorium doodden enkele oude Azoreaanse walvisvaarders in 1987 voor het laatst een Potvis. Veel van hun walvisstations zijn intussen omgebouwd tot musea. Walvistoerisme is nu een belangrijke economische activiteit in de Azoren. Veel toeristen reizen speciaal naar deze eilanden om er walvissen en dolfijnen te ontmoeten.

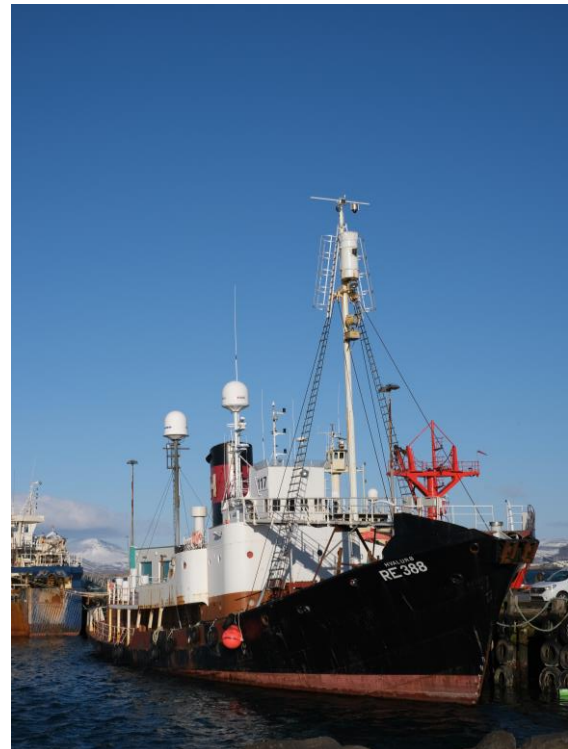
Verspreid over de Azoren vind je walvisvaartmusea; ze zijn ondergebracht in de oude landstations waar de gedode Potvissen naartoe gesleept werden voor verwerking.

Na het moratorium

Het moratorium is nog steeds van kracht, tenminste voor de landen die het moratorium initieel aanvaard hadden én die lid zijn van de IWC. Japan, de USSR en Noorwegen bleven verder jagen omdat ze bezwaar aangetekend hadden tegen het moratorium. De USSR-Rusland behield zijn bezwaar, maar stopte in 1990 met commerciële walvisvangst. Japan trok zijn bezwaren tegen het moratorium in 1987 in, maar bereidde zich voor op een lange periode met jacht 'voor wetenschappelijke doeleinden' die eindigde in 2018, toen het de IWC verliet. Het was dat al lang van plan, maar vond na 30 jaar ongemakkelijk samenleven de spreekwoordelijke druppel in de *Florianopolis Verklaring*. Daarin verklaarde de IWC dat haar doel de *bescherming van walvissen* was, en het *herstellen van walvisbestanden tot pre-industriële niveaus*. Die verklaring illustreert dat de IWC doorheen de jaren geëvolueerd is, en het valt niet te ontkennen dat het nu wereldwijd een erg belangrijke rol speelt bij de bescherming en het behoud van walvisachtigen.

De Japanse overheid beschouwt de walvisjacht als *deel van de Japanse cultuur* (hoewel het pas in de 20^e eeuw startte met de grootschalige jacht), en het vindt dat de IWC haar originele doelstellingen verloochende in de Florianopolis Verklaring. Sinds zijn internationaal fel bekritiseerde uittrede jaagt Japan dus weer commercieel op walvissen: niet meer rond Antarctica maar in eigen wateren.

IJsland verliet de IWC in 1992, om weer toe te treden in 2002 met een voorbehoud op het moratorium, en het bejaagt – in theorie – nog Dwergvinvissen (voor de lokale markt) en Gewone vinvissen (voor export naar Japan). De laatste jacht vond er plaats in 2018, maar het ziet ernaar uit dat Kristjan Loftsson, de laatste overblijvende walvisjager en intussen hoogbejaard, met zijn bedrijf *Hvalur hf* alvast in de zomers van 2022 en 2023 opnieuw Gewone vinvissen zal bejagen, ondanks internationale tegenkanting en het feit dat de kosten hoger zijn dan de opbrengst. Daarna zal hij mogelijk zijn harpoenen voorgoed aan de haak moeten hangen. IJsland kondigde aan dat het overweegt om in 2024 volledig te kappen met walvisjacht: walvistoerisme is veel lucratiever. Vreemd genoeg zijn het de toeristen die in IJsland de grootste *walvisseeters* zijn. Ze geloven dat het een IJslandse specialiteit is.

In de haven van Reykjavik liggen de schepen van walvisvaarders aan dezelfde pier als de schepen die toeristen tot bij walvissen brengen; hier de Hvalur 8, 48 m lang en in 1948 speciaal voor de jacht op walvissen gebouwd.

Veel restaurants in IJsland geven aan dat ze geen walvisvlees op het menu plaatsen: "Kom naar IJsland om ons te ontmoeten, niet om ons op te eten".

In Noorwegen bejaagt men nog Dwergvinvissen voor de lokale markt en voor export naar Japan. Soms wordt het vlees verwerkt in diervoeding. In het walvisjachtseizoen van 2021 werden 575 Dwergvinvissen gedood. Het quotum voor 2022 ligt op 917 dieren.

De IWC laat onder strikte voorwaarden nog walvisjacht toe door inheemse volkeren; de gejaagde dieren mogen enkel voor lokale consumptie gebruikt worden. *Aboriginal whaling* bestaat in Groenland, Rusland, de Verenigde Staten en de Caraïbische staat St. Vincent and the Grenadines. Er is bezorgdheid zowel over

de omvang van die jacht, vooral die op de kwetsbare Groenlandse walvis, als over de manier van jagen, met dieren die vaak een lange doodstrijd voeren of gewond ontsnappen. Ook in Canada, dat de IWC verliet in 1982, en in Indonesië (geen lid) worden nog (grote) walvissen gedood door inheemse volkeren en er is een sterk vermoeden van illegale jacht in Equatoriaal-Guinea aan de westkust van Afrika.

Sinds het moratorium van kracht is, werden nog tienduizenden walvissen gedood onder special permits, in aboriginal whaling en door landen die geen lid zijn van de IWC²⁶.

Naar een betere bescherming van alle walvisachtigen

Door het instellen van het moratorium en de groeiende bezorgdheid over kleinere walvisachtigen (alle tandwalvissen met uitzondering van de Potvis) strekten de vleugels van de IWC zich steeds verder uit naar andere soorten en hun problemen: incidentele vangst (jaarlijks sterven enkele honderdduizenden dolfinen in visnetten), verstrikking, aanvaringen met schepen, de gevolgen van steeds toenemend walvistorisme, onderwatergeluid, vervuiling en de effecten van klimaatverandering. In tientallen landen worden kleinere walvisachtigen nog actief bejaagd, zelfs de zeer kwetsbare rivierdolfijnen in Azië (reeds onder druk door een hoge bevolking, vervuiling, overbevissing, de palmolie-industrie en de winning van steenkool) en Zuid-Amerika.

De consumptie van Narwalblubber (*maktak*) door Inuit in Canada

Maar men jaagt ook dichterbij huis nog op dolfinen: jaarlijks doodt men in de Faroër tijdens de *Grindadráp* honderden Grienden. De wereld reageerde ontzet toen daar op één dag in september 2021 maar liefst 1.428 Witflankdolfijnen geslacht werden. De internationale pers vond het “*een schande dat een dergelijke*

jacht in 2021 plaatsvindt in een zeer welvarende Europese eilandgemeenschap zonder dat een dergelijke grote hoeveelheid besmet vlees²⁷ nodig is of wordt gebruikt”.

Waar het voor de buitenwereld de positieve kant lijkt uit te gaan met walvissen, met het stopzetten van de jacht en met groeiende populaties, is dat slechts schijn. De bedreigingen nemen toe, en enkele soorten staan op het punt om voor altijd te verdwijnen.

Voor de Baiji, een unieke rivierdolfijn endemisch in de Yangtze rivier en pas beschreven door de wetenschap in 1918, kwamen wanhopige laatste beschermingsmaatregelen te laat. Rond 2002 kwam het trieste nieuws dat ze volledig uitgestorven was. Een combinatie van jacht, verontreiniging, overbevissing, bijvangst, constructiewerken op de rivier en een gebrek aan budget om de laatste dieren te beschermen, had de soort de das omgedaan. Het uitsterven van deze soort illustreert het laatste stadium van de aanhoudende achteruitgang van het ecosysteem van één van de langste rivieren op aarde – met ongetwijfeld het verdwijnen van tal van andere, minder opvallende diersoorten²⁸.

Van de Noordkaper, ooit inheems in de Noordzee, blijven er nog amper 350 over, alle langs de oostkust van de VSA en Canada. Verstrikking in visserstouwen en aanvaringen door schepen zorgen ervoor dat de populatie in een alarmerend tempo verder daalt. Nog sterker bedreigd is de Californische bruinvis of Vaquita uit de Golf van Californië (Mexico). Het dier werd nagenoeg volledig uitgeroeid door bijvangst bij de (gedeeltelijk illegale) visserij op garnalen en (vooral) op de Totoaba, een vis waarvan de zwemblaas een fortuin waard is in de tradi-

tionele Chinese geneeskunde. Zelfs Mexicaanse drugskartels zijn betrokken bij de handel in zwemblazen. Er zouden bij het schrijven van dit stuk nog hoogstens een tiental Vaquitas in leven zijn²⁹.

Voor de Vaquita ziet de toekomst er niet erg rooskleurig uit.

En er zullen er nog volgen: de vooruitzichten zijn niet gunstig voor enkele dolfinensoorten die dicht bij de kusten van Afrika, Azië en Nieuw-Zeeland voorkomen, en voor rivierdolfijnen in Azië en Zuid-Amerika. De Narwal, de Beloega en de Groenlandse walvis gaan een onzekere toekomst tegemoet. Hun ijzige Arctische leefgebied krimpt steeds verder door veranderingen in het poolklimaat, en het wordt steeds intensiever door de mens geëxploreerd en geëxploiteerd. De opwarming van de aarde wordt als een groot probleem voorgesteld, maar zeker

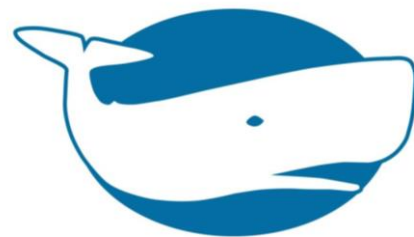
Het tij keren?

De historicus en futuroloog Harari beschrijft in zijn boek *Sapiens*³⁴ hoe de mens, waar hij zich vestigt, de megafauna aan land snel uitroeit. Hoewel we pas heel recent in onze geschiedenis begonnen zijn met het uitroeien van mariene megafauna, zijn we ook hier erg efficiënt in. Kunnen we het tij keren, en soorten behoeden van uitsterven of ze terugbrengen van bijna verdwijnen? Er zijn enkele succesverhalen. Van de Potvis, de Bultrug en de oostelijke Grijsze walvis zwemmen er weer heel wat rond. Maar voor veel meer soorten, meestal minder opvallende, is de toekomst niet zo rooskleurig. Het is voor de meeste soorten belangrijk dat we in eerste instantie hun leefgebied beschermen. En die bescherming moeten we niet enkel doorschuiven naar de schoenen van beleidsmakers en bedrijven (hoewel die een erg grote verantwoordelijkheid hebben in de huidige klimaatcrisis en het aanpakken ervan³⁵). We kunnen hier zelf aan bijdragen, ook wanneer we ver van walvissen leven. “*We are all whalers*” stelt dierenarts en walvissenexpert Michael Moore in de titel van zijn meest recente boek³⁶. We

voor wat betreft het Noordpoolgebied ook als een *economische opportuniteit*³⁰. Smeltend ijs legt de weg open voor meer toerisme, olie- en gaswinning en de opening van nieuwe, snellere scheepvaartroutes die onze ongebreidelde consumptiedrang nog beter moeten kunnen voeden. De gevolgen van een warmere Noordpool zijn echter veel fundamenteler dan enkel economisch, niet enkel voor de mens(heid)³¹. Voor veel diersoorten wordt het zich aanpassen of verzuipen; en zich aanpassen op enkele decennia tijd lijkt voor zich traag voortplantende diersoorten evolutionair niet mogelijk.

Om voorbereid te zijn op het uitsterven van soorten walvissen is er binnen de IWC het *Extinction Initiative*. Voor soorten of ondersoorten waarvoor uitsterven snel zou kunnen plaatsvinden, wordt nu al een *Nieuwsbericht voor de Wereld* voorbereid waarin de soort en haar achteruitgang beschreven worden, samen met de oorzaken van het verdwijnen³². Noem het gerust een *overlijdensbericht*; niet van een dier, maar van een hele soort waar we voorgoed afscheid van nemen. Een overlijdensbericht dat meestal met een bittere kanttekening zal komen: “*We really did have everything, when you think about it*”³³.

kunnen onze levensstijl aanpassen en meer nadenken over onze consumptie van energie, van grondstoffen en van spullen die aangevoerd worden via zeeën en oceanen, van producten met palmolie, van wild gevangen vis. We moeten durven omhoogkijken en proberen onze voetafdruk beetje bij beetje te verminderen. Vaak is die inspanning echt niet groot. Ons gedrag heeft, ver van ons bed, een invloed op het leefgebied van walvissen, en op de kans dat ze blijven voortbestaan. *We are all whalers - but we don't have to be.*

INTERNATIONAL
WHALING COMMISSION

6. DISCUSSIE EN CONCLUSIES

Tijdens de gerichte surveys van zeezoogdieren, in juni en september, werden relatief weinig Bruinvissen waargenomen: de hoogste dichtheden in onze wateren worden doorgaans vastgesteld in maart en april. Er werden relatief veel zeehonden gezien, maar de Bruinvis blijft met voorsprong het meest algemeen voorkomende zeezoogdier.

Tuimelaars lijken de voorbije jaren frequenter op te duiken in Belgische wateren. Meer recreatie op zee, het groeiend gemak waarmee beelden kunnen gemaakt worden en de vele mogelijkheden om informatie te delen via sociale media spelen echter ook een rol bij deze perceptie, en waarschijnlijk betreft het in de meeste gevallen hetzelfde dier. Solitaire sociale dolfinnen staan bloot aan hogere risico's dan andere dolfinnen, waaronder aan het inslikken van vreemde voorwerpen, opzettelijke verwondingen, verstrikking in vislijnen en aanvaringen³⁷. Zo is in 2020 in Nederlandse wateren 'Zafar' gestorven. Dit 14 jaar oud mannetje had vanaf Bretagne een niet-gemotoriseerd vrachtschip gevolgd tot in de haven van Amsterdam. Enkele dagen later werd het dier dood aangetroffen op het strand van Wijk aan Zee. Zafar was gestorven als gevolg van een aanvaring met een vaartuig³⁸.

In 2021 spoelden 78 Bruinvissen aan, waarvan vier levend. De levend gestrande Bruinvissen waren sterk geparasiteerd; de aanwezigheid van parasieten in het middenoor kan leiden tot moeilijkheden bij het vinden van prooien en tot coördinatiestoornissen³⁹. De bijvangst van een Bruinvis in een illegaal geplaatst strandnet bracht een initiatief op gang om de wetgeving te verduidelijken. Predatie door Grijze zeehonden blijft een belangrijke doodsoorzaak voor Bruinvissen, ook in de rest van de Noordzee⁴⁰. Geregeld zijn ook Gewone zeehonden het slachtoffer en kannibalisme komt eveneens voor onder Grijze zeehonden⁴¹.

Het aantal zeehonden dat de ligplaatsen te Oostende en Nieuwpoort gebruikt, is stabiel tegenover 2020. Te Nieuwpoort werden voor het eerst meer dan 20 Gewone zeehonden samen gezien. Het is afwachten welke invloed de zeehonden zullen ondervinden van de groot-

schalige infrastructuurwerken die de komende jaren in de haven en de monding van de IJzer zullen plaatsvinden.

Zoals dat al enkele jaren het geval is, rusten in de eerste maanden van het jaar heel wat jonge Grijze zeehonden uit op onze stranden. Vroeger werden piepjonge Grijze zeehonden opgevangen voor 'verzorging'; nu laat men ze – al dan niet bewaakt door leden van het NorthSeal-Team – op het strand rusten. Meestal hebben ze inderdaad geen verzorging nodig. De opvallende stijging in net gespeende dieren is een gevolg van een hoog aantal geboortes in kolonies in het oosten van Engeland (ongeveer 10.000 in 2018⁴²), waarvan Blakeney Point en Donna Nook de grootste zijn. Grijze zeehonden hebben er geen natuurlijke vijanden. Ook in de Waddenzee en in Frankrijk stijgt het aantal geboortes⁴³. De stijgende aantallen Grijze zeehonden staan in contrast met trends in de aantallen van Gewone zeehonden: de populatie lijkt af te nemen in Engeland en de sterke groei in de Waddenzee is stilgevallen⁴⁴.

Voor het eerst in meer dan 25 jaar spoelden meer dode zeehonden aan dan Bruinvissen. Het aantal dode zeehonden verdubbelde zelfs tegenover de jaren ervoor. De meeste dieren hadden hun eerste verjaardag nog niet gevierd. Veel van de dieren die in het voorjaar aanspoelden, hadden een opvallend circulair nektrauma, vermoedelijk veroorzaakt door visnetten. Drie levend aangespoelde zeehonden hadden gelijkaardige verwondingen; een stuk visnet zat nog rond hun nek.

De belangrijkste doodsoorzaak van de aangespoelde zeehonden is dus ongetwijfeld bijvangst. Vissers zouden meer duidelijkheid kunnen scheppen over het aantal bijgevangen dieren, de plaats van bijvangst en het type net, maar het is ergens wel begrijpelijk dat ze hierover zelden communiceren. In het buitenland heeft men monitoringprogramma's opgesteld voor het bepalen van de totale bijvangst van zeezoogdieren. Door middel van de vastgestelde bijvangst in een deel van de vloot, samen met gegevens over visserij-inspanning van de totale vloot, kan men afleiden hoeveel dieren door incidentele vangst om het leven komen.

Omdat zeehonden populair zijn, leidt sterfte door bijvangst vaak tot publieke verontwaardiging. Incidentele vangst van zeezoogdieren moet beschouwd worden als één van de negatieve effecten die visserij heeft op het ecosysteem. Indien we in het wild gevangen vis willen blijven consumeren, dan kunnen we niet anders dan er een aantal negatieve effecten bij te nemen. Elke vorm van visserij heeft een impact op het ecosysteem. Staand wantvisserij, gevaarlijk voor zeezoogdieren, heeft voordelen voor het milieu tegenover boomkorvisserij, zoals voor wat betreft CO₂-uitstoot, selectiviteit en bodemverstoring. Op andere plaatsen in de wereld bedreigt dit type visserij echter het voortbestaan van enkele soorten walvisachtigen.

Het vermijden van bijvangst van zeehonden bij staand wantvisserij is niet eenvoudig. Voor Bruinvissen bestaan tamelijke efficiënte akoestische alarmsystemen. Zeehonden kunnen hier in eerste instantie ook door afgeschrikt worden (mits relatief lage geluidsfrequenties gebruikt worden) maar men heeft al vastgesteld dat ze gewenning vertonen, en er ook door aangetrokken worden: het net biedt immers een opportuniteit van gemakkelijke prooi. Het blijft zoeken naar een efficiënt systeem dat zowel Bruinvissen als zeehonden weghoudt van netten⁴⁵.

Dat, zoals de beweringen van enkele Oostendse hengelaars, de enkele zeehonden een negatief effect hebben op visbestanden, klopt niet;

deze zeehonden voeden zich over een zeer uitgebreid gebied, ook buiten de haven. Veel zeehonden betekent ook veel vis: ze zouden anders wel ligplaatsen dicht bij goede visgronden opzoeken. Gezonde populaties van zeezoogdieren zijn bovendien een belangrijke factor in het functioneren van het ecosysteem⁴⁶.

In het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk gaan intussen wel stemmen op, onder vissers, om de populatie zeehonden *onder controle te brengen*. Lees: het aantal dieren te verminderen door 'culling', het gecontroleerd opruimen van een deel van de populatie. Het is een beetje de schuld voor afnemende visstocks doorschuiven naar zeehonden. En de zeehond is natuurlijk een gemakkelijke zondebok: groot en zichtbaar, en steeds talrijker. De visstocks die het doel zijn van de vissers hebben ook andere natuurlijke vijanden die minder opvallend zijn.

Dat neemt niet weg dat sommige beroepsvissers die gebruikmaken van staand want wel degelijk schade ondervinden door zeehonden die vis uit de netten halen en die beschadigen. Het neemt ook niet weg dat we niet moeten nadenken over het verregaande gepamper van zeehonden, die al een hele tijd niet meer bedreigd zijn. De discussie wordt ongetwijfeld verdergezet in de komende jaren. Misschien moeten we gewoon opnieuw leren om samen te leven met de natuur en zijn biodiversiteit, in alle aspecten?

Jonge Grijsze zeehondjes zien er schattig en erg hulpbehoevend uit. Men vergeet vaak dat dit ons grootste inheemse roofdier is.

DANKWOORD

Het wordt stilaan onmogelijk om iedereen die iets bijgedragen heeft tot dit rapport in het dankwoord te vermelden. Onze excuses als u uw naam hieronder niet terugvindt – u bent niet vergeten: we bedanken hierbij alle melders van strandingen en waarnemingen, en alle personen die ons foto's toestuurd. Slechts enkele foto's kunnen hier gepubliceerd worden, maar ze zijn allemaal heel nuttig, bijvoorbeeld voor het inschatten van soort, ontbindingstoestand, leeftijd en zelfs doodsoorzaak. Ook via Natuurpunt (o.a. waarnemingen.be) en zeezoogdieren.org ontvangen we heel wat informatie. Verder willen we graag de Propere Strandlopers; surf- en yachtclubs en de uitbaters van offshore windparken bedanken, net zoals de opvarenden van onder meer RV Simon Stevin, RV Belgica en Ephyra, en het vliegend personeel van het 40^e Smaldeel Koksijde en het toezichtsvliegtuig OO-MMM.

We zijn dank verschuldigd voor de heel frequente assistentie bij het recupereren van kadavers aan gemeentelijke diensten, de Hulpverleningszones en de Dienst 112.

Medewerkers van diverse diensten en instituten zijn altijd enthousiast om informatie te bezorgen of ons te assisteren bij tussenkomsten: de Scheepvaartpolitie; Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust; Maritiem Informatiekruispunt (MIK); de diensten van de gouverneur van de provincie West-Vlaanderen; de Civiele Bescherming; het Kabinet van de Minister voor de Noordzee; Basis Lombardsijde; Basis Oostende (Bootsman Jonson); Zeerreddingsdiensten; Ship Support; DG Leefmilieu, Dienst Marien

Milieu; Dienst voor de Zeevisserij (Dz); Agentschap Natuur en Bos (ANB); Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO); Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO); Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ); VLIZ Strandwacht; Opvangcentrum voor vogels en wilde dieren (VOC) Oostende en Dierenasiel Knokke.

We danken de medewerkers van Sealife Blankenberge voor de zorgen aan levend gestrande zeehonden, en Piet Delaender en de medewerkers van Boudewijn Seapark en Seamarco voor de goede zorgen voor levend gestrande Bruinvissen. We danken medewerkers van diverse opvangcentra in het buitenland voor het overmaken van gegevens over gemerkte zeehonden.

Dankzij Jean-Marc Rys, Linda Vanthournout, Hilde Saesen, Luc David, Pierre Verhees en vele anderen was ongeveer dagelijks informatie beschikbaar over de zeehonden in de haven van Nieuwpoort. Veel informatie over de zeehonden te Oostende en op andere plaatsen langs de kust werd aangeleverd door het North-SealTeam, dat ook heel wat meldingen van strandingen van dode dieren doorgaf. North-SealTeam verstrekt dagelijks informatie aan strandbezoekers en behoedt zeehonden van verstoring; het werd opgericht en wordt beheerd door Inge De Bruycker.

We danken collega's van het KBIN, UGent (waar we steeds terecht kunnen voor het ad hoc onderzoek van een vers of groot dier) en ULg voor hun onmisbare ad hoc medewerking.

Bronvermelding figuren

Omslag: kort na de stranding gestorven Bruinvis (Jan Haelters, De Panne, 7 april 2021). Andere foto's: A.Norro (RBINS)-S.Van Haelst (VLIZ) (p.5); Linda Vanthourenhout (p.6 links); Cspect-Norther (p.6 rechtsboven); Hilde Saesen (p.6 rechts midden); Pierre Verhees (p.6 rechtsonder); Luc David (p.7 boven; p.8; p.21; p.22 onder); Luc Grollie Photography (p.7 onder); Chris Vanhove (p.10); lokale brandweer (p.11 boven; p.16); Jan Haelters (p.11 onder; p.14; p.15 boven; p.20 onder; p.23; p.25 boven;

p.26-27); Tom Declerck (p.13 links); Pauline Olivier (p.13 rechts); Filip van Bellinghen (p.15 onder); NorthSealTeam - Brandweer (p.18); Marc Hallemeesch (p.20 boven); Sealife (p.22; p.31); https://commons.wikimedia.org/wiki/File:International_Whaling_Commission_members-.svg (p.24); Anne-Goaitske Breteler, 2018. De traanjagers: herinneringen van naoorlogse walvisvaarders. Amsterdam University Press (p.25 onder); Joe Meehan & Dr. Martin Nweeia (p.28); Paula A. Olson (p.29).

LITERATUUR EN NOTA'S BIJ DE TEKST

- ¹ Murphy, S., Borges, L., Tasker, M., 2022. External report on the review of monitoring PETS bycatch of mammals, birds, turtles and fish for ICES under the service of EC DG Environment. ICES Scientific Reports 4:17.
- ² <http://www.marinemammals.be/reports>
- ³ Debaillie, M., 2022. NorthSealTeam. Vrijwilligers beschermen zeehonden. Mens & Vogel 60, lente: 72-77.
- ⁴ Boterman, B., 2021. Eerste boete ooit voor wandelaar die zeehond lastigvalt. HLN, 9 april 2021.
- ⁵ Vincent, C., Planque, Y., Huon, M., Caurant, F. 2021. Suivis télémétriques de phoques gris et phoques veaux-marins à partir de la baie de Somme - Rapport final. Rapport La Rochelle Université, AFB/2019/48. Juillet 2021.
- ⁶ Steen, G., 2021. Grijs zeehond van zo'n 20 jaar oud lieveling van North Seal Team. Het Laatste Nieuws, 9 augustus 2021.
- ⁷ van Neer, A., Gross, S., Kesselring, T., Grilo, M., Ludes-Wehrmeister, E., Roncon, G. & Siebert, U., 2021. Assessing seal carcasses potentially subjected to grey seal predation. Scientific Reports 11: 694.
- ⁸ Brownlow, A., J. Onoufriou, A. Bishop, N. Davison & D. Thompson 2016. Corkscrew seals: grey seal (*Halichoerus grypus*) infanticide and cannibalism may indicate the cause of spiral lacerations in seals. PLoS ONE 11: e0156464.
- ⁹ Koninklijk besluit van 21 december 2001 betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België.
- ¹⁰ Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 2015 houdende een verbod op het gebruik van warrelnetten en kieuwnetten in de Vlaamse strandzone ter bescherming van zeezoogdieren.
- ¹¹ Houwen, J., 2021. Loslopende hond bijt jong zeehondje dood, gemeente én vrijwilligers doen oproep: "Houd je hond aan de leiband". GvA, 27 december 2021.
- ¹² Geerinckx, L., Jonker, A., Van Brantegem, L., De Laender, P., De Wilde, N., Claerebout, E. & Chiers, K., 2021. Lungworm infection with *Otostrongylus circumlitus* in a free-ranging harbor seal (*Phoca vitulina*). Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift 90: 182-188.
- ¹³ Clark, C.W., 1973. The economics of overexploitation. Science New Series 181 (4100): 630-634.
- ¹⁴ Holt, S.J., 2001. Sharing the catches of whales in the southern hemisphere. In: R. Shotton (Ed). Case studies on the allocation of transferable quota rights in fisheries. FAO Technical Paper 141: 322-373.
- ¹⁵ Hoewel ze strikt beschermd waren, werden nog tot in de jaren 1970, illegaal, Zuidkapers gedood langs de kust van Brazilië, maar vooral door de USSR in wateren rond Antarctica. In Madeira werden in 1967 nog twee Noordkapers gedood. Ondanks bescherming vanaf de jaren 1930 in de VSA werden daar in de jaren 1960 nog honderden Grijs walvissen van de 'oostelijke' populatie gedood, en Japan en de USSR doodden tot de jaren 1970 honderden dieren van de sterk bedreigde westelijke populatie. Die westelijke populatie heeft zich, in tegenstelling tot de oostelijke, nooit hersteld: er zijn er vermoedelijk nog 200 dieren van in leven.
- ¹⁶ Mead, J.G. & Mitchell, E.D., 1984. Atlantic gray whales. In: Jones, M.L., Swartz, S.L. & Leatherwood, S. (eds.). The Gray Whale. pp. 33–53. London: Academic Press.
- ¹⁷ Van Deirse, A.B., 1937. Recent and older finds of the gray whale in the Atlantic. Temminckia 2: 161–188.
- ¹⁸ 1931: Geneva Convention for Regulation of Whaling; 1937: International Agreement for the Regulation of Whaling.
- ¹⁹ Het opening statement van België werd in het verslag van de vergadering in 2004 als volgt weergegeven: "Belgium noted that its adherence to the Convention was supported strongly by its parliament and civil society. It believed its adherence is coherent with Belgium's early expeditions in Antarctica and its participation as founding members of the Antarctic Treaty and CCAMLR. It also believed it significant that Belgium was joining IWC at the time the Conservation Committee is being launched. It noted that it will work actively and constructively with all Commission members towards a high level of governance, transparency and efficiency with a view to taking the right decisions for the benefit of present and future generations and in collaboration with other international bodies."
- ²⁰ De eerste commissaris voor België was Alexandre de Lichtervelde, die het werk m.b.t. sterfte van walvissen door aanvaringen met schepen opstartte. Na zijn te vroege dood werd hij opgevolgd door Frédéric Chemay. Die stond, na twee jaar ondervoorzitterschap, op het punt voorzitter te worden van de Commissie, maar hij moest zijn plannen opbergen omwille van ziekte, en kort na de vergadering van de Commissie in 2014 overleed hij. Momenteel is Stephanie Langerock de Belgische commissaris.
- ²¹ In 1993 kondigden Russische wetenschappers aan dat de cijfers over de walvisjacht door de USSR in het zuidpoolgebied systematisch vervalst waren: er waren veel meer walvissen bejaagd dan gerapporteerd. Ook andere landen hadden vervalste data ingediend, waaronder Japan voor het noorden van de Stille Oceaan.
- ²² *Comisión Permanente del Pacífico Sur* (CPPS) - Chili, Peru en Ecuador.
- ²³ De herinneringen van de laatste Nederlandse walvisjagers passeren de revue in een boek van Anne-Goaitske Breteler (2018). De traanjagers: herinneringen van naoorlogse walvisvaarders. Amsterdam University Press.

- ²⁴ Leden van wat later Greenpeace zou worden, protesteerden al in 1975 tegen de walvisjacht; omdat Greenpeace eind de jaren 1970 te vreedzaam protesteerde in zijn ogen, verliet Paul Watson de groep en hij richtte Sea Shepherd op. In 1979 ramde een schip van Sea Shepherd voor de kust van Portugal een illegale, ongereguleerde Portugese walvisvaarder bemand door voornamelijk Zuid-Afrikanen. Het zonk een jaar later ook twee ongereguleerde Spaanse walvisvaarders in Vigo.
- ²⁵ Aguilar, A. & Borrell, A., 2022. Unreported catches, impact of whaling and current status of blue whales in the South European Atlantic Shelf. *Scientific Reports* 12: 5491. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-09570-6>
- ²⁶ Tussen 1986 en 2020 1.040 Potvissen, 1.557 Gewone, 1.755 Noordse, 1.745 Bryde en 47.354 Dwergvinvissen, 132 Bultruggen, 1.851 Groenlandse en 4.120 Grijsze walvissen (data IWC).
- ²⁷ Walvissen, als langlevende toppredatoren, stapelen vervuilende stoffen zoals PCB's en resten van pesticiden op in hun weefsels.
- ²⁸ Niet echt onopvallend was de endemische Chinese lepelsteur, ook uit de Yangtze. In 2020 kondigde China aan dat ook deze spectaculaire soort helaas uitgestorven is. De vis kon 7 m lang worden en was daarmee één van de grootste zoetwatervissen.
- ²⁹ Rojas-Bracho, L., Taylor, B., Jaramillo-Legorreta, A., Barlow, J., Gerrodette, T. & Henry, A., 2022. Survey report for Vaquita Research 2021. International Whaling Commission, Scientific Committee: SC/68D/SM/06.
- ³⁰ Op 5 januari 2022 werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers gestemd over een resolutie over de noodzaak van het ontwikkelen van een Belgische strategie op de uitdagingen in het Noordpoolgebied. Daarbij wordt (voorlopig) vooral gerefereerd naar economische (transport, grondstoffen) en wetenschappelijke kansen. Om dezelfde redenen zijn nog heel wat andere landen kandidaat om waarnemend lid te worden van de Arctische Raad.
- ³¹ Tedesco, M. & Flores d'Arcais, A., 2021. IJs. Een reis over het smeltende poolijs. Uitgeverij Wereldbibliotheek.
- ³² Er worden documenten voorbereid voor de Vaquita, de Noordkaper, Franciscana, Hector en Māui's dolfijnen en de Rice's walvis, een soort die pas in 2021 beschreven werd.
- ³³ Eén van de finale quotes uit de film *Don't look up* (2021). In deze duistere film vinden wetenschappers geen gehoor bij politici over een imminente catastrofale gebeurtenis die de mens bedreigt (een meteoriet wordt gebruikt als metafoor voor klimaatsverandering). Economische motieven krijgen voorrang. Ze schuiven aan bij media maar krijgen ook daar geen gehoor wegens de negatieve boodschap.
- ³⁴ Harari, Y.N., 2011. Sapiens: een kleine geschiedenis van de mensheid. Uitgeverij Thomas Rap (NL).
- ³⁵ Mann, M.E., 2021. The new climate war: the fight to take back our planet. PublicAffairs Uitgeverij. In dit boek beschrijft de auteur onder meer de manipulaties van de fossiele brandstoffenindustrie ('*Architects of misinformation and misdirection*') met tot doel actie m.b.t. het klimaat te vertragen.
- ³⁶ Moore, M.J., 2021. We are all whalers. The plight of whales and our responsibility. The University of Chicago Press.
- ³⁷ Nunny, L. & Simmonds, M., 2019. A global reassessment of solitary-social dolphins. *Frontiers in Veterinary Science* 5: 331.
- ³⁸ IJsseldijk, L.L., van Schalkwijk, L., van den Berg, A., ten Doeschate, M., Everaarts, E., Keijl, G., Kuijpers, N., Bravo Rebolledo, E., Veraa, S., Kik, M. & Leopold, M., 2020. Fatal attraction: the death of a solitary-social bottlenose dolphin due to anthropogenic trauma in The Netherlands. *Lutra* 63(1-2): 17-32.
- ³⁹ De Backer, S., Haelters, J., Theuns, S., Vanbrantegem, L. & Chiers, K., 2022. Severe parasitism in a harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) stranded in Belgium. *Journal of Comparative Pathology* 191:55. DOI: 10.1016/j.jcpa.2021.11.124.
- ⁴⁰ IJsseldijk, L.L., Leopold, M., Kik, M., Begeman, L., van den Broek, J., Jauniaux, T., Morell, M., Bravo Rebolledo, E., Wiersma, L., Heesterbeek, H. & Gröne, A., 2021. Anthropogenic and other causes of mortality of harbour porpoises from the southern North Sea. In: L. IJsseldijk. Living on a knife edge. Doctoral Thesis, University of Utrecht, The Netherlands.
- ⁴¹ Thompson, D., Duck, C., Morris, C. & Russell, D., 2019. The status of harbour seals (*Phoca vitulina*) in the UK. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems* 29: 40-60.
- ⁴² SCOS, 2020. Scientific advice on matters related to the management of seal populations: 2020. Sea Mammal Research Unit, University of St Andrews, UK.
- ⁴³ Brasseur, S., Carius, F., Diederichs, B., Galatius, A., Jeß, A., Körber, P., Schop, J., Siebert, U., Teilmann, J., Bie Thøstesen, C. & Klöpffer, S., 2020. Grey seal surveys in the Wadden Sea and Helgoland in 2019-2020. Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, Germany.
- ⁴⁴ ICES, 2021. Working Group on Marine Mammal Ecology (WGMME). ICES Scientific Reports 3: 19. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.8141>
- ⁴⁵ Königson, S., Naddafi, R., Hedgärde, M., Pettersson, A., Östman, Ö, Benavente Norrman, E. & Amundin, M., 2021. Will harbor porpoises (*Phocoena phocoena*) be deterred by a pinger that cannot be used as a "dinner bell" by seals? *Marine Mammal Science* 38(2): 469-485.
- ⁴⁶ Aarts, G., Brasseur, S., Poos, J., Schop, J., Kirkwood, R., Van Kooten, T., Mul, E., Reijnders, P., Rijnsdorp, A. & Tulp, I., 2019. Top-down pressure on a coastal ecosystem by harbor seals. *Ecosphere* 10(1): e02538 - e02538.

A close-up photograph of a shark's eye, showing the greenish lens and the surrounding skin texture. The eye is positioned in the lower center of the frame, looking towards the viewer. The skin is greyish-brown with some darker spots and a fine, scale-like texture.

STRANDINGEN EN WAARNEMINGEN VAN ZEEZOOGDIEREN IN BELGIË IN 2021

KONINKLIJK BELGISCH INSTITUÛT VOOR NATUURWETENSCHAPPEN (KBIN)

Rapport BMM - MARECO | 15 juni 2022